

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum IV. Decretalium, per viginti, & unum Titulos distributum, De
Sponsalibus, Et Matrimoniis, eorumque impedimentis, ac dispensationibus,

...

Schlüter, Georg

Augustæ Vindelicorum, 1702

Articulus II. De sponsalibus, in quantùm dicunt promissionem externam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73058](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73058)

36. Dices 1. quando contractus principalis non valet, nec poena etiam adjecta valet. Nam *accessorium sequitur naturam principalis*. Reg. *accessorium de Reg. Jur. in 6.* sed poena valet, quæ adjecta stipulationi alteri pro altero facta, ut dicitur *L. stipulatio ista §. alteri ff. de verb. obligat.* ergo etiam contractus in dato casu. Resp. Majorè esse veram, si ratio, propter quam contractus principalis non valet, etiam militet contra poenam adjectam: non autem fecit, si ster respectu poenæ adjectæ. In casu autem dato stipulatio non valet, quando quis alteri stipulari non potest, quia sua tunc non interest, quæ ratio respectu poenæ adjectæ deficit. Nam, quoad poenam suam interest, cum ad stipulationem pertineat, & solvenda sit ab ipso. Et ideo censent alii, poenam in hoc casu non poni tamquam accessorium stipulationi; sed quasi novum contractum. Et sic utile per inutile non vitiatur.
37. Dices 2. obligatio naturalis oritur ex consensu, *L. Stichum §. naturalis ff. de solut.* hic autem est consensus promittentis, & stipulantis. Resp. Majorem esse veram, *de consensu juridico* (quod idem est;) de consensu non reprobaro per Legem, & cui Lex humana non resistit annullando. Ita Covar. *de pact. 2. §. 4. n. 6.* & hæc spectato jure civili. De jure autem canonico ex stipulatione illius, qui jure pro altero stipulari non potest, nasci obligationem, affirmat Covar. & alii: sed probabilius negat Panormit. *c. inter universos. de Elect.* ex *c. quamquam, de usuris in 6.* ubi dicitur: non posse quemquam alteri acquirere, nisi persona publica sit, ut Notarius, vel Sacerdos Parochialis.
38. Dices 3. ex pacto nudo de jure canonico naturalis oritur obligatio, *c. 1. de pact.* ibi: *in ita pacta suam obtineant firmitatem.* & *c. qualiter, eodem.* ibi: *studiosè agendum est, ut ea, quæ promittuntur, opere compleantur,* stipulatio autem alteri per alterum facta, est pactum, ut docet gloss. *V. in idem L. 1. ff. de pactis.* Resp. majorem esse veram de pacto, cui Lex non resistit. Quando autem quis, qui jure stipulari alteri non potest, pro illo stipulatur, stipulationi ejusmodi resistit Lex, quia tunc ejus non interest, ut diximus *n. 36.*

Si quæras, an, si stipulatio, de qua loquimur, firmetur juramento, sic firmetur, ut retrocedere non liceat, ante absentis acceptionem? Resp. 1. sententiam (quam tenet Barbof in *L. si quis pro eo ff. de fidejuss. n. 12.*) affirmare; secundam autem (quam judico probabiliorè, & dudum secutus sum in materia de contractibus) negare: quia juramentum, pacto adjectum, fortitur naturam primordiale, & conditionem actûs, pro quo interponitur. *L. fin. C. de non num. pec. & L. fin. ff. qui satisfacere cogatur.* Actus autem, super quo interponitur, est invalidus utroque jure, ut dictum est. Ergo. Secundo, quia promissio non revocandi promissionem, habet tacitam conditionem, *si acceptetur.* 3. quia, licet DEUS per juramentum vocetur in testem; promissio tamen fit homini sub conditione: *si acceptet;* ergo, si (antequam acceptet homo) promissor suam Sponfionem revocet, nihil agit contra juramentum; cum hoc non liget, nisi postquam promissione acceptata.

Dices: tale juramentum non est contra bonos mores, nec contra bonum commune; ergo servandum est, ut dicitur *c. si verò, de Jurejurand.* quod maximè procedit, si sit juramentum non revocandi promissionem. Resp. ant. verum esse de juramento, quod caret tacitâ conditione, quæ nondum impleta est, ut colligitur ex *c. quemadmodum, eodem;* juramentum autem, non revocandi promissionem, habet tacitam conditionem, si pactum juramento firmatum acceptetur. Notandum autem, nos loqui de juramento adjecto promissioni factæ homini; si enim juramentum fieret ipsi DEO propter ejus honorem, de promissione aliqua implenda, haberet rationem voti, & revocari non posset. 2. nos loqui de promissione respectiva, non gratuita.

ARTICULUS II.

De sponsalibus, in quantum dicunt promissionem externam.

Cum ex dictis promissio futuri matrimonii debeat esse mutua, utrinque acceptata, & includat repromissionem, seu reciprocam promissionem promittenti factam, rectè sequi videtur, eam oportere verbis,

verbis, aut alio signo sensibili expressam esse; cum sine hac nec acceptari, nec promissione reciproca firmari possit, præsertim humano modo, eo scilicet, quo inter homines iniri solent contractus, ultrò citroque obligantes. Quia tamen aliqua in dubitationem venire solent, resolvemus ea in seqq.

S. I.

An ad valorem Sponsalium sufficiat promissio merè interna?

Seu, quod idem est, an sufficiat promissio, tantum mente retenta? sed in hoc non est difficultas; quando id quæritur de promissione merè interna homini facta; cum ex priori numero constet, talem promissionem solam, ac merè mentalem, non sufficere ad Sponsalia, quæ contractum explicant utrinque onerosum, & humano modo initum, consensu mutuo utrinque acceptatum. Accedit, quod intentio mente retenta nihil operetur, ut dicitur in L. Non omnis. ff. de reb. Credit. quo posito: Quæstio est, an solà mente (nullo externo signo expressa) scemina promittens matrimonium de futuro, naturalem obligationem contrahat (non quidem in vi Sponsalium, quæ nulla sunt, ut diximus) sed solùm in vi promissionis? Affirmat Molina tom. 1. de Jusf. tr. 2. d. 166. & alii apud P. Sanch. lib. 1. matr. d. 3. n. 4. qui hanc sententiam satis probabilem appellat; sed contrarium est probabilius. Quia promissio, non acceptata, nullam parit obligationem naturalem, vel Civilem ex n. 7. sed promissio merè interna, soli homini facta, nequit esse acceptata, utpote omnino incognita Promissario. Hinc talis promissio, merè interna, quamdiu manet non acceptata, à promittente semper licetè revocari potest, quin talis revocatio contineat aliquid contrarium veritati (est enim promissio tacitè conditionata, si alter velit) vel fidelitati; cum hæc non obliget, nisi supposità unione voluntatum in utroq; ex n. 11. Et quamvis promissio, in vi obligandi solùm conditionata, & radicali, principaliter pendeat à voluntate promittentis, tanquam lex privata, quam suã sibi voluntate imponit; pendet tamen etiam à voluntate

Tom. IV.

acceptantis, saltè tanquam à conditione, seu complemento, in vi obligationis absolute, seu formalis; aliàs votum, quod DEUS non acceptat, voventem naturaliter obligaret; cum & ipsam sit Lex privata, quam sibi voluntariè imponit vovens. Ex hoc ulterius habetur, non haberi totam vim formalis, & absolute obligationis à sola voluntate promittentis, nisi unità cum voluntate alterius, ex n. 8. Nec per hoc tolli differentiam inter promissionem simplicem, & nudum promissum, ex n. 12. & licet promissioni merè internæ, soli homini factæ, accedat juramentum, adhuc tamen nec illam, nec istud naturaliter obligare sine acceptione, quam etiam jure Naturæ ad hoc necessariam esse constat ex n. 14. Denique ab actu merè interno (per quem quis amittere potest jus, quod habuit) non rectè fieri paritatem ad acquirendum jus homini ex actu merè interno, à simili constat ex n. 18.

Dices: licet acceptari debeat promissio, ad hoc, ut obliget, hoc tamen fieri potest, etiam si non sit externè manifestata; ut, si Cajus antecederet, & sub conditione dicat: Si quid mihi Titius promiserit, accepto; ergo, si Titius animo merè interno constituat jus servitutis v. g. itineris per suum fundum, Titius vi suæ promissionis merè internæ, à Cajo acceptatæ, obligabitur ex Justitia, ut non resistat Cajo ire volenti per illum fundum; ergo esto, nullo externo signo actus ille internus manifestetur, acceptari potest, & obligare ex justitia, saltè ex natura rei, & secluso jure positivo; acceptatio enim illa, cum conditio subsistat, pura est. Resp. talem acceptionem generalem, ac indefinitam, nec jure positivo, nec jure naturali sufficere ad acquirendum jus activum, vi cujus possit quis alterum obligare in commodum proprium suæ libertatis: non jure positivo, ut constat ex L. 10. de Donat. ibi: si nescit rem, quæ apud te est, sibi esse donatam, vel missam, non acceperit, donatæ rei dominus non fit, ut diximus n. 11. Non etiam jure naturali 1. quia jus naturale me non obligat in eo, quod mihi pleno jure subest, quamdiu sic subjicitur; sed actus liberi, merè interni, cuique p' eno jure subsunt ad eos pro libitu revocandos, ut dictum est n. 8. ergo. 2. quia, si meo actu merè interno jure naturali constitueretur

B 2

a te.

alteri jus activum, vi cuius me obligaret ex stricta iustitia, natura approbaret obligationem, quam approbari non expedit humano generi; quis enim dicat, naturæ consonum, per illam approbari obligationem, à toto ferè genere subditorum ignoratam, imò sic absconditam, ut ipso naturæ instinctu credant potius, non dari: præsertim, quæ nullo usui foret. Quomodo enim habens acceptationem illam conditionatam, ignarus factæ promissionis, posset sibi iure arrogare iter per fundum alterius, tanquam debitum? & ignarus ejus acceptationis, obligari ad ei non resistendum? sanè lumini naturæ prudenter tribui non potest approbatio obligationis ex tali casu, qui nec utilis bono generis humani, & vix contingere potest prudenter.

44. Si quæras I. an ad valorem Sponsalium sufficiat promissio merè interna facta DEO? Resp. in hac quæstione supponendum, ex præcisa promissione soli DEO facta, de Titia v. g. *ducenda in uxorem*, nullam nasci obligationem Sponsalium; cum ad hoc sit necessarius consensus Titia reciprocus, qui ex eo (quòd DEUS talem promissionem seu votum acceptet) non ponitur. Dixi ex eo, quòd DEUS acceptet. Nam, nisi status conjugalis aliunde sit sub obligatione, vel ex aliqua circumstantia relatè ad voventem, evadat melior, seu conducibilior ad salutem voventis, vel ad bonum publicum (ut fit in magnis Principibus) quàm sit cælibatus, quem cæteroquin matrimonio esse digniorem, constat ex Trident. *sess. 24. can. 10.*) eo ipso votum, seu promissio melioris boni non erit, nec à DEO acceptatur.

45. Quæres 2. an valeat votum seu promissio merè interna facta DEO? *de ineundo matrimonio*? Resp. votum de ineundo matrimonio valere, quando quis DEO promittit, illam ducere, quam spe matrimonii, de quo illi fidem dedit, defloravit, quia sic matrimonium est sub præcepto, seu obligatione conscientia, consequenter relatè ad voventem, est de bono meliori. Idem est, si quis ineundo matrimonio, posset magnas utilitates in bonum publicum conferre v. g. *sedare bella*, cæteroquin in grave damnum boni communis eruptura, multarum gentium conversionem ad veram fidem ex tali connubio procurare:

nam pro talibus circumstantiis matrimonium cælibatu foret conducibilis; consequenter posset cadere sub votum, seu promissionem DEO factam; quia tunc prævalet ratio boni communis. Similiter valeret votum ejus *de ineundo matrimonio*, qui experientia certus est, de sua fragilitate, sic, ut credat prudenter, se non victurum in cælibatu sine frequenti lapsu contra puritatem, divinà lege præceptam. Tunc enim illi ad salutem in tali circumstantia conducibilis est matrimonium, quàm cælibatus. *Melius enim est nubere, quàm uri*, teste Apostolo. *1 Cor. 7.*

Quæres 3. quid dicendum de aliis votis, diversas circumstantias habentibus annexas? Et in hoc videtur simpliciter affirmandum, valere votum; nam promissio, soli DEO facta, *de ineundo matrimonio*, est de re bona, nimirum de Sacramento, ac ejus effectu recipiendo, qui est gratia sanctificans, quam non præstat cælibatus; ergo valet; præsertim, si fiat animo, eo contracto, nec consummato, intrandi religionem; quia sic non impedit cælibatum, seu majus bonum; specialiter, si utrinque promissio servandæ continentia, prius fiat. Sed Resp. talem promissionem, seclusis aliis circumstantiis, de quibus *n. 45.* non esse de re meliori, quæ cadat sub promissionem, ac acceptetur à DEO, licet sit de Sacramento, ac ejus effectu, seu gratia. Nam, si sermo sit *de gratia*, quam seclusis aliis circumstantiis, habet promissio matrimonii *ex opere operantis*, ea ex promissione cælibatus, seu observantia pudicitia major est, quàm ex promissione matrimonii secundum se: si de gratia ex opere operato, eam nec cælibatus, nec matrimonii promissio operatur. Et licet eam operetur objectum promissum (nempe sacramentum matrimonii) non verò cælibatus, aliunde tamen, imò longè amplius, bonum illud per statum cælibem compensatur. Nam hic non impedit, sed admittit alia media, imò etiam sacramenta, quorum effectus longè superat gratiam ex sacramento matrimonii; qualia sunt *status Religionis*, longè amplioribus DEI donis cumulatus; *sacramentum Ordinis*, quo frequenti sacrificio recipitur Sacramenti gratia, quæ longè nobilior animam nutrit, & fovet, quàm Sacramentum matrimonii, quod non in usu,

usu, sed in contractu solum Sacramentali confert gratiam ex opere operato, ut tenet communis, & probabilior, ut notat Castrop. de Sponsal. d. 2. p. 2. n. 3. cum Coninch. *ibid.* d. 24. d. 2. n. 11.

47. Deinde not. fieri posse, quod privato actus etiam formaliter honesti & moraliter boni, contineat majus bonum, quam actus oppositus, eo, quod hic includat accessum ad res terrenas, quæ mentis evagationem pariunt, & à majoribus bonis avertunt. Tales actus sunt: *accedere amicorum epulas, alicui venationi intendere, exercere negotiationem licitam &c.* quorum tamen privatio, cum impediatur distractionem animi, & pericula terrenis inhiandi, majus bonum affert, quam actus oppositus. Et ideo votum omittendi tales actus, est de meliori bono, quam illos exercendi; sic se res habet in voto non nubendi, respectu promissionis de nubendo, seclusis aliis circumstantiis.

48. Quæres 4. an valeat votum inveniendi matrimonium, ac eo contracto, sed non consummato ingrediendi religionem? Resp. tale votum regulariter non valere, saltem, voto non prius manifestato Sponsæ. Sic Castropalaus d. 1. de Sponsal. dicens: *longè veriore est sententiam, quæ docet peccatum, si quis eo animo contraheret matrimonium, & eo non consummato intret religionem, eo non manifestato Sponsæ.* Primo propter periculum, contracto matrimonio, mutandi animum, & violandi votum; consequenter est de re non acceptabili à DEO, sine quo non stat votum. 2. quia taliter contrahens constitueret alteri jus ad usum conjugalem sui corporis, quem ex determinatione sui solius voti non posset licite concedere, si elapso bimestri, citra gravem culpam suam non esset in religione receptus; quia, licet non esset receptus durante primo bimestri, ex hoc tamen (si ponas valere votum, præferim non restrictum ad bimestre) ex determinatione voti adhuc urgentis non posset usum sui corporis licite concedere. 3. quia Sponsæ causaret difficile præjudicium (non *vi privilegii*, quo primo bimestri non consummato matrimonio, conceditur religionis ingressus) sed *vi voti*, præstans ingressum post bimestre, & cogens ipsam absq; sui juris usu esse, dum ipse

profiteatur; & si egrediatur uxorem *Monachi esse* cum suo dedecore; vel (eo professo) non ita facile aliud connubium obtinere, suspiraturis aliis, eam esse desertam ob aliquod vitium. Accedit, supposito voto continentiae, vel Religionis, absolute cautum, seu prohibitum esse de jure, *matrimonium inire*, ni gravis causa excuset, v. g. si aliàs non posset Religionem ex voto debitam ingredi; ut, quia detineretur inclusus; vel aliàs subiret grave periculum vitæ, honoris, aut fortunarum, vel alia peculiaris ratio sit, ob quam id matrimonium, ad DEI honorem, expediat, prout evenit in matrimonio B. V. cum S. Josepho.

Dices: non videtur sufficienter explicari, quare habens tale votum non posset licite concedere alteri usum conjugalem sui corporis, si elapso bimestri citra gravem suam culpam non esset in religione receptus? Resp. *posse*, in suppositione, quod votum non valeat. Si autem supponas valere; vel loqueris de voto intrandi religionem solum intra bimestre à contracto matrimonio? vel etiam post? si primum? *non posset*; quia tunc urget votum: si secundum? *posset*, & non posset. *Posset*; quia votum contracto matrimonio, & eo non consummato, etiam post bimestre intrandi Religionem, est in præjudicium Sponsæ, & non valeret, contra suppositum. *Non posset*, quia supponitur etiam tunc manere votum.

Quæres 5. An valeat votum matrimonii emissum ab eo, qui sæpè succumbit tentationibus carnis? viderur, quod non; quia licet quis noverit fragilitatem suam, & frequentem lapsum in carnis tentationibus; si tamen voveret matrimonium, Spiritui Sancto præcludit viam, ne ipsi adsit per efficaciora media obtinendi victoriam adversus eas; & reddit se Religionis perpetuò incapacem, etiam ubi deficiunt tentationes illæ, plerumq; solum temporaneæ. Deinde matrimonium inire, *causâ vitandæ fornicationis, illicitum est* juxta S. Thom. in 4. Dist. 31. q. 2 ad 2. ergo tale matrimonium non tantum non est de bono meliori, sed etiam de re illicita; ergo non valet maximè, cum statim tali voto, adhuc licite possit ingredi Religionem.

51. Resp. cum tali homini sit melius, nuberè, quàm uri, ut docet Apostolus, solum sequi, quòd in dato casu votum matrimonii excludat majora bona, si considerentur *secundum se*; non autem, *si relatè ad votentem*: certè quilibet prudens, & doctus Confessarius, homini toties in eadem scelera recidivo rectius suadet matrimonium, quàm cælibatum cum tantis periculis, tot repetitis lapsibus offendendi DEUM. Nam *uti matrimonio* in tali casu, ubi cæteroquin lapsus carnis cum DEI offensa perquam difficulter vitari posset, non est illicitum; usus enim matrimonii de se licitus est, & in hoc casu est medium ad finem, qui sub obligatione est, nimirum non offendendi DEUM. Et quamvis hæc propositio: *opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpâ, ac defectu veniali*, sit nona inter damnatas ab Innocentio XI; casus tamen noster in hanc prohibitionem non peccat, cum dicamus, non esse licitum exercere actum conjugii, ob voluptatem solam, vel unicè; sed ad vitandam incontinentiam, cæteroquin difficulter ab illam patiente (absque peccato, vel ejus gravi periculo) superandam. Et primò, si exerceatur ex fine, seu propter vitandam incontinentiam alterius conjugis, nullum esse peccatum, videtur certum ex c. *secundum verba 33. q. 5.* sic enim includit redditionem debiti conjugalis, propter quem finem *uti matrimonio* vacat omni culpâ, teste D. Thom. in c. 7. Epist. ad Cor. ibi: *actus conjugalis quandoq; est absq; omni culpa mortali, vel veniali; ut cum sit causa reddendi debitum; sic enim est actus Justitiæ.*
2. si quis utatur conjugio solum propter vitandum in se periculum incontinentiæ (quamvis aliqui valdè probabiliter universim teneant, tunc nullum omnino esse peccatum) maximè tamen procedit, si ægrè aliàs, & non nisi cum periculo lapsus, in ejusmodi casu se contineret, præsertim homo perquam habituatus in tali vitio; sic P. Thom. Sanch. l. 9. hic d. 9. quo rectè quadrat illud Apost. 1. Cor. 7. *revertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.*
52. Nec obstat, quòd subjungat: *hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*, ex quo aliqui inferunt, usum conjugii ad vitandum in se periculum in-

continentiæ, esse peccatum veniale, eò, quòd, ubi nulla est culpa, nulla sit indulgentia; sed non benè. Nam ibi sumitur *indulgentia*, prout contraponitur præcepto, ut sensus sit: *hoc autem dico*, non tanquam sit præceptum *in id ipsum reverti*; sed tanquam benignè permissum, & concessum; non autem, prout convertitur cum culpæ remissione, de quo plura videri possunt apud Pereyram in *Elucid. l. 3. n. 635. & seqq.* Imò nec venialem esse culpam, uti conjugio, in quantum ejus usus affert voluptatem, si non sitatur in ea unicè, sed ordinatur ad finem primum conjugii, qui est bonum prolis, non videtur damnatum in ea propos. 9. quæ solum damnat dicentem: *licitam esse copulam propter solam voluptatem.* Nam omnia delectabilia à natura ordinantur ad sublevandam aliquam hominis necessitatem, ut notat S. Thom. cit. unde delectatio in cibo licitè quæritur, ut deserviat homini ad faciliorem v. g. nutritionem, quæ multum juvat, si cum gustu accipiatur ex eo fine melioris nutritionis; sic enim non fit ob solam voluptatem. Denique ex hoc, quòd quis stante tali voto, adhuc licitè valeat ingredi Religionem, non sequitur votum illud irritum esse; aliàs nec Sponsalia de futuro, nec matrimonium ratum valerent. Nec propterea irritum est votum, *perpetuò serviendi egrotis in hospitali*, licet vovens Religionem ingredi possit etiam, postquam illud votum emisit. Hinc licet notorius concubinaris faciat votum, intra bimestre, vel ingrediendi Religionem dimissâ concubina, vel etiam retentam ducendi, non erit irritum votum, quo tenetur determinatè eam ducere, si Religionem ex justa causa non eligat, licet absolute possit.

Quæres 6. An valeat votum matrimonii causâ pietatis? Quæstio procedit pro eo casu, quo quis emitteret votum *ducendi mulierem, vel pauperem, vel in cæno flagitiorum demersam.* Ante resp. nota, ut aliquis actus dicatur fieri *causâ pietatis*, duo requiri juxta Bald. L. *illud C. de sacrosanct. Eccl. n. 1* nimirum, quòd concurrat *pietas persone*, & actus fiat *causâ pietatis*, seu quando concurrat *pietas in persona, & in causa.* Pietas in causa, seu fine intento, concurrat, cum aliquid sit præcipuè DEI, finis; supernaturalis intuitu, ad gratiam, vel

vel gloriam coram DEO promerendam; vel in satisfactionem pro propriis, vel alienis peccatis, ut docet Pereyra *cit in Elucid. l. 2. n. 1444*. *Pietas* autem *in persona*, cum in ea respicitur, vel relucet aliquid, quod curare, vel attendere, proprium est *pietatis*, cujusmodi est causa *Religionis*, quæ relucet in hominibus, vel locis ad DEI cultum dicatis, *indigentia*, & *miseria in proximo*, vel etiam conjuncto, sublevandæ &c. *Pietas* autem juxta S. Augustin. *l. 10. de civit. DEI. c. 1*. tripliciter sumitur 1. pro Religione, Græcè *Theosobia*, ut nimirum idem valeat, ac *pium*, & *religiosum*, seu *cultui divino adjectum esse*. 2. pro misericordia, seu benigno affectu erga nostræ opis indigos, præsertim filios, sic sumitur in *L. Patrem ff. quæ in fraud. credit. ubi dicitur: pietatem patris extra reprehensionem esse*. 3. pro virtute speciali, quæ colimus parentes, tanquam vitæ, ac educationis nobis auctores secundum DEUM.

§4. Ex hoc colliges, relictum pauperibus, etiam consanguineis, Ecclesiæ, aut Monasterio in bonum propriæ animæ, vel in redemptionem captivorum, ad orphanam maritandam, ad divinum cultum, ad suffragia, pro se, vel aliis defunctis fidelibus, conseri legatum, seu *relictum ad piam causam*; quia sic in eo reperitur *pietas in persona*, & *in causa*. Collig. 2. si quis aliquid diviti relinquit, etiam ex DEI amore; aut pauperi, sed intuitu affectionis, aut consanguinitatis, non fore legatum *ad causam piam*; quia in primo deficit *pietas in persona*; in secundo, *pietas in causa*, ut notat Sanch. *de matr. l. 1. d. 4. n. 9*.

§5. Not. 2. dupliciter fieri posse, quod quis soli DEO promittat, *se ducturum in uxorem pauperem*, ut honestè, ac decenter vivat; vel *flagitiosam*, ut à turpi quæstui desistat, ubi quælibet promissio continet causam piam, seu pietatem in causa & persona. 1. si promittat, *se ducturum pauperem*, sub conditione, quod matrimonium iniciturus sit. 2. si absolutè; his præmissis: Resp. ad rationem in n. 53. valiturum tale votum factum DEO, sub expressa conditione, *si ducturus sum uxorem, ducam pauperem*; non autem, *si absolutè*. Prob. quia sic ex parte voti in 1. casu non præcluditur via vocationis ad perfectiorem statum, secus in 2. Nam stante primo,

vovens manet liber ad statum Religionis, & (licet non eligat Religionem) ad statum Cœlibem. In secundo autem, nisi eligat Religionem, vi voti cogitur descendere à perfectiori continentia statu ad imperfectiorem matrimonii, ratione cujus ipsum secundum se non est idonea materia voti. Et ita tenet Sanch. *cit. n. 12*.

Dices 1. illud votum *absolutè factum, ducendi pauperem*, non obligat absolutè ad ineundum matrimonium; sed solum ex suppositione, quod nolit Religionem; ergo validum est. Prob. conseq. Nam si voveret sub conditione expressa, *si non elegero Religionem, ducam pauperem*, valeret votum, ut patet à priori de voto, *si ducam uxorem, ducam pauperem*, quod valere conceditur; ergo etiam valet, si voveret sub illa conditione tacita; sed sic est in eo casu, cum sit conditio, quæ illi promissioni, imò ipsi contractui tacitè inest. ergo. Resp. Neg. Conseq. ad hujus probat. dato antec. Neg. Conseq. Nam aliter se habet ea conditio, *dum exprimitur*, aliter, *prout tacitè inest*. In primo enim casu promissio non parit absolutam obligationem; cum ex conditione pendente, ac expressè adjecta suspendatur; secus ex conditione, quæ tacitè inest. Hæc enim facit, ut obligatio, seu vinculum matrimonii rati tantum, non sit absolutè, postea contractu legitime facti; sed tantum, quod ea solvi possit Religionis ingressu. Et ideo, cum expressè apponitur, aliter exprimitur, quam insit. Nec juvat paritas assumpta ex voto conditionato, *ducendi pauperem, si matrimonium eligatur*. Nam hoc ex parte voti non est determinatum ad statum imperfectiorem, nempe matrimonium; si enim ille non eligat matrimonium, ex parte voti non adest determinatio ad imperfectiorem statum, nempe matrimonium, cum adhuc possit eligere Religionem, vel cœlibatum.

Dices 2. licet matrimonium, secundum se, non sit materia voti, si tamen ei conjungatur opus valdè pium (v. g. *ducendi pauperem*, ut ab egestate sublevetur) ratione conjuncti evadit idonea materia voti, ergo tale votum valet. Ant. pat. Nam valdè voveret, qui voveret, vel *vitam continentem*, vel *conjugium cum paupere*; sed hujus non est alia ratio, quam, quod altera pars disjuncti contineat idoneam materiam.

materiam voti; ergo. *Deinde ducere pauperem*, ut ab egestate liberetur, est eleemosyna, quæ sine dubio est apta materia voti.

Resp. Neg. ant. nisi conjunctum eadæ sub votum conditionaliter, nimirum, *si duxero aliquam*. Nam aliàs, si matrimonium cum paupere absolute & individue promittatur, opus bonum secundum se vitiat ex adjuncto, & ex parte voti adest determinatio ad statum imperfectiorem. Et licet dem, quod ducere pauperem, *ut ab egestate subleuetur*, sit quædam eleemosyna, hæc tamen non est idonea voti materia, quando ratione adjuncti indivisibiliter trahit determinationem, ad statum imperfectiorem. Ad probat. Resp. illud votum; *ducam vitam continentem*, vel *ducam pauperem ex intentione voventis dupliciter fieri posse*. 1. determinatè de qualibet parte disjuncti, si alterum non eligat. 2. si saltem secunda pars disjuncti, sit sub conditione v.g. *vel ducam vitam continentem, vel si duxero uxorem, ducam pauperem*. In primo casu votum non valet. Nam, si non eligat vitam continentem, jam ex parte voti adest absoluta determinatio ad statum imperfectiorem: in 2. verò casu votum valet, quia sic, licet non eligat vitam continentem, adhuc ex parte voti non adest absoluta determinatio ad statum imperfectiorem, seu matrimonium, cum, salvo voto, possit non inire matrimonium.

§8. Dices 3. Juramentum promissorium, factum mulieri pauperi de ea ducenda, ut ab egestate subleuetur, valet; ergo etiam valet votum factum DEO de ducenda paupere, ut ab egestate levetur: pat. consequ. quia non minus hæc votiva promissio, quàm illa jurata, emittitur in favorem hominis. Resp. C. ant. Neg. consequ. quia ut promissio homini facta acceptetur, & obliget, non requiritur, quod sit de bono perfectiori, ut ex se patet; secus est de promissione facta DEO. Et ideo, si promissio, quæ ponitur in antecedenti, fieret DEO, invalida esset, quod voventem ex obligatione à DEO acceptata faceret descendere ad imperfectiorem statum, consequenter ad materiam voto, seu promissioni DEO facta non idoneam; quod non obest promissioni facta homini, ut dictum est.

Dices 4. votum factum de re bona, quæ potest ipsius esse materia, validè emittitur, licet excludat bona, vel statum perfectiorem; sed sic est in presenti casu voti, *de ducenda paupere, ut ab egestate subleuetur*: sic enim includit eleemosynam, quæ secundum se potest esse materia voti, major patet. Nam si quis voveat laxiorem Religionem, animo in ea perpetuò manendi, votum valet, licet excludat alias religiones strictiores. Resp. majorem negari, si sit de re, quæ, licet secundum se, possit esse voti materia; tamen, prout vovetur, conjungitur indivisibiliter alteri, quæ etiam relatè ad voventem, vel bonum publicum, trahit exclusionem statûs perfectioris, & descensum ad inferioriorem, ut dictum est sapius; hinc negatur, id contingere in presenti casu, licet includat eleemosynam, quia ratione indivisibiliter adjuncti excludit statum perfectiorem, descendereque facit ad imperfectiorem. Probatio majoris locum non habet. Nam conceditur valere illud votum; sed negatur, etiam impleto voto, per amplexum statûs laxioris, claudi viam transeundi ad statum perfectiorem, si talis Religiosus velit, quod secus habet in matrimonio consummato.

§. 2.

An promissio externa, verbis fieri debeat?

Resp. ad valorem Sponsalium, vel matrimonii, non requiri determinatè verba, quibus consensus internus, etiam in his, qui loqui possunt, exprimitur; sed sufficere verba, vel signa, & natus sufficienter expressivos interni consensûs, constat ex c. Tue. 25. de Sponsal. ibi: *nam surdi & muti possunt contrahere matrimonium, per consensum mutuum sine verbis*; quod etiam habetur in c. Cum apud sedem 23. cod. ubi textus ait, surdo & muto contrahere volenti, si consensum suum exprimat aliis signis, non debere negari: cum, quod verbis non potest, signis valeat declarare.

Not. tamen. 1. quod, licet verba, quoad substantiam matrimonii, necessaria non sint, ut dictum est; ex præcepto tamen Ecclesiæ requirantur, saltem in his, qui loqui possunt.

possunt: patet 1. ex cit. c. Tue, ibi: *necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, verba. c. licet, 3. de sponsa duorum*, ibi: si inter virum, & mulierem legitimus consensus interveniat, ita, ut unus alterum *verbis consuetis* expressè recipiat; & sic passim obtinet consuetudo Ecclesiæ, etiam in casu, quo contractus fit per epistolam, vel Procuratorem.

62. Not. 2. cum in prædicto casu dicimus, *requiri verba*, intelligi, *quantum ad Ecclesiam*, nimirum ut illi de mutuo consensu constet, & probari possit. Hoc enim additur ob bonum publicum, nimirum ad cavendas, vel rectius dirimendas lites, in causis matrimonialibus. Sic Barbof. in c. Tue, à n. 5. quod æquè obtinet *verbis, voce, quam scripto*, consensum exprimentibus. Hoc tamen aliqui videntur intelligere, non de *matrimonio contrahendo* (si loco verborum, propriè talium, ponantur alia signa) sed solum de *judicando*. Verum, cum judicandum sit, de matrimonio, legitimo consensu *in principio contracto*, rectius dicitur etiam tunc requiri verba propriè talia, non ad valorem, sed ad debitam in casu litis probationem, nisi signa alia sint æquè indubitata. Not. 3. non tantum surdum, vel mutum, sed etiam laborantem utroque defectu, capacem tamen instrui, de consensu requisito, nutibus exprimendo; non prohiberi; atque adeo posse matrimonium contrahere, ut constat ex Barbof. in cit. c. *Cum apud sedem n. 2.* addente, idem dicendum, licet foret surdus, mutus, & cæcus simul; intellige, si in eo foret requisita capacitas ad consensum internam, externè sufficienter exprimendum; quod tamen rarò contingit.

§. 3.

An ad externam repromissionem matrimonii sufficiat sola taciturnitas promissarii?

63. Ex dictis supra constat, acceptationem promissionis futuri matrimonii non esse naturà suà, *etiam tacitam repromissionem*; præsumi tamen comuniter talem, nisi aliunde constet acceptationem promissionis, ab acceptante factam esse solum, in quantum est in sui favorem (*habere alterum sibi obligatum*) non autem in quantum est

Tom. IV.

in præjudicium, & ad reciprocam obligationem. Quia tamen aliis quoque signis manifestari potest, acceptantis promissionem, repromissio, ideo quæstio est; an *sola taciturnitas* sit sufficiens signum repromissionis, quando uno promittente futurum matrimonium, alter tacet? Resp. in foro interno standum esse tacentis intentioni, & pronunciandum liberum, si reverà consensus internus abfuit, etiam stante tali silentio: sed nec in foro externo sufficit, seclusis aliis circumstantiis, in quibus fundetur præsumptio consensus interni. Nam taciturnitas ex se indifferens est ad *velle, & nolle*; cum frequenter fiat, quòd quis ex iusta causa, nec consentiat in alterius obligationem, nec respuat; præsertim, si contineat favorem cum onere. Hinc c. *is, qui, de Reg. jur. in 6.* rectè dicitur, *is, qui tacet, non fatetur; sed neq; negare videtur*. Nec obstat regula Juris, in 6. *Qui tacet, consentire videtur*. Nam hæc regula solum procedit de præsumptione consensus in promissionem, *quatenus continet favorem promissarii*; non autem *quatenus præjudicium*, vel reciprocam obligationem; ita Menochius de *presumpt. l. 3. presump. 42. n. 4.* Sanchez cum communi, *l. 1. de Mat. d. 5. n. 5.* & quoniam *eiusmodi taciturnitas* (seclusis aliis circumstantiis) ad summum est dubium signum consensus *in præjudicium consentientis*, obligatio autem in dubio inducenda non sit (est enim contra possessionem voluntatis, quâ nativam suam libertatem possidet) rectè sequitur, solam eiusmodi taciturnitatem, non tantum naturà suà, sed nec præsumptione, esse reciprocè promissionem, vel consensum *in acceptantis præjudicium*; bene tamen in suum favorem præcisè. Accedit, quòd licet in foro externo fortasse sufficiat *voluntas solum præsumpta* de consensu (hoc est *voluntas, que non manifestetur, sed solum per conjecturas deprehenditur*, ut ait Pereyra in *Elucidar. n. 57.*) in matrimoniis tamen locum habere nequeat, ubi Tridentinum viget, irritans matrimonia simpliciter clandestina, consequenter matrimonia, *solum præsumpta, de consensu*.

Dices. 1. quando parentes, nomine liberorum præsentium, cum alio, vel alia contrahunt, rectè præsumitur liberorum consensus, & promissio, ex sola illorum

C

taci-

taciturnitate, ut constat ex *c. unico*, de *desponsatione impub. in 6.* ubi dicitur; ex Sponsalibus, quæ parentes pro filiis puberibus, vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsos filios obligari, si expresse consenserint, vel tacite. Et statim explicans, quando censeantur consensisse tacite, subiungit; ut si presentes fuerint, nec contraxerint; ergo sola taciturnitas est sufficiens signum externè manifestans reciprocam promissionem, vel consensum internum.

65. Ante resol. supp. 1. sine interno consensu, quæcunque signa externa sint, nulla esse posse vera sponsalia, nullamque propterea obligationem in foro interno ex vi sponsalium. Hæc enim substantialiter petunt verum consensum mutuum; quare licet, dum parentes pro suis liberis promittunt futurum matrimonium, illique præsentis sint, & nihil contradicant; in conscientia tamen nullam contrahunt obligationem, si consensus internus in illis absit, ut tenet communis, & colligitur ex *c. Tuas 5. de sponsa duorum*, cuius verba retulimus supra, & constat ex illis verbis: *Et si solus* (nimirum consensus cordis) *desuerit, cætera cum ipso coitu frustrantur.* Supp. 2. in dato casu non sufficere, quòd tunc cum taciturnitate simul adsit in liberis consensus internus; sed requiri simul ad verà Sponsalia, quòd eum aliquo signo externo manifestent. Hinc tota difficultas, ut rectè notat P. Sanchez. *l. 1. d. 23. n. 1.* eò tendit, an (si adsit consensus internus) ea taciturnitas sit signum sufficienter expressivum consensûs interni, ut sic legitima Sponsalia constituantur? loquimur autem de filii præsentia morali, quando scilicet præsens, est conscius, & intelligens, quid nomine suo agatur? Suppon. 3. datam quæstionem, etiam alio sensu, posse intelligi: an scilicet ea taciturnitas, præsentis, & intelligentis, quid nomine suo agatur, sufficiat ad præsumendam præsentiam consensûs interni? cùm enim de internis nulli constare possit, nisi DEO; in dubio ex præsumptionibus res decidenda veniet pro foro externo; licet in foro conscientie standum sit confessioni poenitentis, qui eo loco est accusator, Reus simul, & Testis. Supp. 4. quòd decisio in *c. unico*, non fundetur in sola taciturnitate præsentis etiam moraliter, sed simul

in circumstantiis specialibus, quòd non à quocunque, sed quòd à parentibus (qui communiter liberis suis æque bene, ac sibi, præfertim in eiusmodi casibus, consulere solent, ut dicitur *L. ipsi quidem 8. ff. de eo, quod metus causa*), ipsorum nomine matrimonium promissum sit; adeoque tali contractu communiter eorum bono consulere præsumantur; ita Sanchez. *cit. n. 3.* his præmissis;

Resp. ad object: dato ant. Neg. Conseq. 66. quòd in dato casu sola taciturnitas sufficienter significet consensum internum; sed illa cum dictis circumstantiis; quia decisio illa, ut dictum est, non fundatur in sola taciturnitate, sed in ea prout conjuncta cum dictis circumstantiis, nimirum, contractus facti à parentibus, qui liberis suis optimè consulere merito præsumuntur. Dixi, dato ant. intellige quoad hoc, quòd ex eiusmodi taciturnitate liberorum, moraliter præsentium contractui, quem eorum nomine parentes faciunt, rectè præsumatur consensus, consequenter, obligatio pro foro externo. Nam si hæc præsumptio, quæ in facto consistit, falsa sit, cedit veritati, etiam in foro externo, si etiam in eo constet, consensum internum defuisse. An autem, si consensus internus in re adsit, eum eiusmodi taciturnitas sufficienter significet externè, ut sic legitima Sponsalia constituantur? dubitari potest, cùm eadem taciturnitas in iisdem circumstantiis possit esse signum falsum; sed hoc non obstat; quoniam, etiam verba & nutus (h. e. voluntas signis declarata, veluti oculis, capite, manibus, (ut ait Pereyra *cit. n. 63.*) fallere possint, ut manifestum est in promissione simulata, de qua dicemus infra; & tamen sufficienter externè significant, præsentem consensum internum, quantum est ad forum externum.

Dices: si taciturnitas filiorum moraliter præsentium tunc, quando ipsorum nomine parentes contrahunt, est sufficiens signum externum de consensu liberorum in id, quòd eorum nomine tunc parentes agunt, eo ipso erunt vera Sponsalia in tali casu; hoc autem dici non potest. Nam Sponsalia essentialiter petunt consensum verum, ac naturalem ipsorum contrahentium, qualis non est in casu, quo adest con-

71. Ex dict. coll. esto in dato casu, quo alius, quam *Parentes* (v.g. *Tutor* pro pupilla, vel *frater* pro sorore præsentis, & tacente) sponsalia contrahit, in pupilla, vel sorore in re adesset consensus internus, adhuc tamen non fore vera sponsalia; non ex defectu consensus interni, sed externi. Nam taciturnitas ejus, in illis circumstantiis, non est, etiam præsumptione juris, signum externum, sufficienter manifestatum interni consensus ex dict. *a n. 63. Coll. 2.* matrimonium à parentibus contractum coram Parocho, & testibus pro filiis præsentibus moraliter, & tacentibus, si revera adsit consensus internus, validum esse, quia tunc adest mutuus consensus internus sufficienti signo externè manifestatus, sic, ut tunc etiam Parocho constet de consensu, parentum voce, manifestato in circumstantiis, in quibus *vox parentum cum taciturnitate filiorum*, juris præsumptione, habetur pro consensu externè manifestato; ita Sanchez. *cit. l. 1. de spons. d. 23. n. 13.* volens id etiam procedere post *Trid. sess. 24. c. 1. de matr.* ubi irritantur matrimonia clandestina, hoc est, *celebrata sine præsentia Parochi, & Testium.* Coll. 3. si quis apprehendat manum feminae, & tunc dicat: *ego te accipio in meam sponsam*; illa vero nec manum retrahat, nec contradicat, probabilius ex hac taciturnitate non rectè colligi, mulieris repositionem, esto contrarium teneat Sanchez. *d. 22. n. 6.* Nam taciturnitas, etiam in talibus circumstantiis (ubi nullus de matrimonio tractatus præcessit) non est signum repositionis ex *n. 19. & 63.* sed ad summum, acceptationis, juxta inibi dicta.
72. Quæstio est 3 an quando parentes sponsalia contrahunt nomine filiorum *absentium*, qui super hoc certificati, ab ipsis parentibus, non contradicunt, taciturnitas sufficienter significet consensum internum, si revera adest; vel saltem sufficiat ad ejus præsumptionem. Resp. duplicem esse sententiam. 1. negat sufficere, & ultra illam taciturnitatem, postquam de illo, quod eorum nomine gestum est in absentia, à parentibus certificati sunt, requirit aliam ratificationem, vel expressam, vel tacitam, ut dicitur in *cit. c. Unico, de Despons. impub. §. Et idem est*, ibi: *Et idem est, si post scientes ratificaverunt tacite, vel expresse*; ita Sanchez. *cit. n. 17.* volens, eam taciturnitatem, ut sit etiam tacita ratificatio, debere habere adjunctum aliud signum ratificationis, ut expressè habet *l. 1. d. 16. n. 6.* quale est, si deinde vocet, & tractet alterum, ut sponsum; vel mitrat, aut recipiat munera sponsi consuetæ &c. Secunda sententia docet, solam eam taciturnitatem, in datis circumstantiis, esse signum sufficienter manifestatum interni, quo à Parentibus ipsorum nomine datam fidem ratam habent: ita Castropalaus *cit. n. 14.* Quia, sicut contractus Parentum, nomine filiorum præsentium, juris præsumptione sufficienter manifestat internum consensum filiorum non contradicentium, si re ipsa adsit; ita etiam sufficienter significat consensum, ratificantem acta Parentum, cum revera adest, si, postquam certiores facti sunt, de illo, quod ipsorum nomine actum est à Parentibus, non contradicant. Hanc sententiam satis esse probabilem docet Sanchez. *d. 23. n. 16.* priorem tamen existimat veriorum; quia cum jam in *cit. c. unico*, ultra filiorum taciturnitatem (postquam sciunt, quid eorum nomine actum sit) exigat *ratificationem tacitam*, ubi expressè non est; rectè colligitur, desiderari aliud externum signum ratificationis, quam illam taciturnitatem. Facilius enim reclamabit præsens, si non consentit, quam absens, etiam certior factus; cum possit cogitare, parentum acta, se absente, facilius se adhuc posse declinare. Not. autem, etiam secundam sententiam procedere in casu, quo certiores facti *ab ipsis parentibus*, vel per se, vel per nuntium, vel per epistolam; *non autem, si aliunde*, casu vel aliorum relationibus intelligunt. Nam ut tales se parentibus aperiant, si quid in contrarium habeant, exigat reverentia illis debita; quod non militat pro aliis, cum nec decentia quandoque sinat, ut hi eorum mentem sciunt.
- Dices: si liberi obligantur ex Sponsalibus, quæ nomine ipsorum præsentium, & non contradicentium; vel absentium, ac deinde tacite ratificantium, parentes contraxerunt, obligabuntur etiam in casu, quo in illis circumstantiis revera non consenserunt animo. Resp. tali casu in conscientia, & naturaliter non obligari, sed tantum in foro externo, & civiliter. Quare consulendum est illis, ut, si tali casu, vel reverentia, vel metu parentum, contradicere

eere non audent, esto libenter vellent, dicant mox aliis, se nolle tale matrimonium; ut per eos suo tempore, ubi ea taciturnitas allegaretur, suum dissenfum sufficienter probent. Si autem hoc neglexissent, & consequenter in foro externo ad ejusmodi matrimonium cogendos se viderent, esto reverà tunc corde, & animo nunquam consenserint, sed solum ex verecundia, vel alio capite tacuerint, proprio juramento dissenfum suum probare poterunt. Nam ut rectè docet Mascardus volum. 1. de Probat. conclus. 94. n. 6. *juramentum est modus probandi animum, & ea, quæ in animo consistunt.* Nec obstat, quòd contra se tunc habeat præsumptionem juris; hæc enim admittit probationem in contrarium, quia non est præsumptio juris de jure.

74. Quæri potest 4. an quis (etiam, cum potest) non contradicens petitioni per epistolam factæ, censetur consentire saltem elapso termino ad deliberandum dato? videtur affirmandum ex Clement. 1. de Procurator. ubi per literas requisitus Titius, ut Procuratorem ageret, facta simul notitia, de cautione jam præstita, cum scienter literas recepisset, nullà factà protestatione in contrarium, per hæc omnia suum consensum præstitisse censetur, nimirum ex literarum retentione, sine ulla contradictione. Resp. negativè. Quia taciturnitas in his, quæ important onus, de se, & seclusis aliis circumstantiis, non est signum consensûs, ut dictum est. Quando autem l. 8. §. 1. ff. de Procurat. dicitur: *Invitus Procurator non solet dari: invitum accipere debemus, non eum tantum, qui contradicit; verum eum quoque, qui consensisse non probatur:* respondet Haunoldus tom. 5. de Just. tr. 4. n. 552. intelligendum esse, quòd quando præcisè non contradicit; secus, si ponat aliquem actum externum, (v. g. scienter literas recipiat, lectasque sine ullà contradictione retineat) sola taciturnitas consensûs invitum potius in tali casu probet; seclusis aliis signis. Quod magis procedit, si requisitus, oretenus responderet, se deliberaturum, & postea nullum daret responsum. Tunc enim ex taciturnitate non argueretur consentire; sed potius, nolle se obligare. Et hoc maximè locum habet in contrahendo matrimonio. Nam si invitatus per epistolam ad matri-

monium, petito, ac elapso deliberationis tempore, nihil respondeat, consensum dare nullatenus præsumi potest.

§. 4.

De Promissione externa, quæ fit per verba.

Innumeri casus sunt sponforum litigantium de matrimonio sibi promisso, uno negante, altero affirmante, ac probationem desumente, vel ex verbis, vel ex factis, signis, aut nutibus, quibus promissionem sibi factam esse contendat, Ecclesiastico Judice non rarò ambigente, quid in tali casu decernere oporteat? de his igitur præsentibus §. agimus. Hinc Quæres 1. an hæc verba: *nullam aliam ducam, nisi te, vel præter te,* significant absolutam promissionem futuri matrimonii? ante resol. not. 1. quæstionem in hoc §. procedere solum pro foro externo, ubi Judex, cum de animo Sponforum ipsi non constet; pronuntiare debet solum ex præsumptione. Nam in re omnia ejusmodi externa signa fallere possunt; ut jam dictum est. Not. 2. dubitationem nasci ex eo, quòd ambiguum, sit, quem sensum habeant ea verba? aliqui volunt hunc, *ducam te, non autem aliam.* Nam exceptio ab illa negatione habet hunc sensum affirmativum: *Te ducam, & nullam aliam;* sicut hæc propositio: *signum non dabitur ei, nisi signum Jone Prophetæ,* Lucæ 11. resolvitur in hunc sensum: *signum Jone Prophetæ dabitur ei, & nullum aliud.* Alii judicant, quòd illa verba (nisi aliud de mente loquentis constet) non faciant alium sensum, nisi conditionalem, scilicet: *si aliquam duxero, ducam te, & non aliam.* Hinc ad futurum nascitur promissio conditionata, vi cujus Sponfus non tenetur inire matrimonium, sed potest innuptus licite manere; ex suppositione tamen, quòd vellet inire matrimonium, teneretur ad hanc determinatè. Sic si Cajus Titio promitteret: *nulli, nisi tibi, vendam fundum meum,* non teneretur absolute, fundum vendere ulli; teneretur tamen Titio, si vellet alicui vendere, ut dicitur L. si sterilis. §. si tibi. ff. de actionib. empti. Sanchez. l. 1. d. 19. n. 5. Et hanc opinionem cum Sanch. cit. & Layman. l. 5. summa. tr. 10. p. 1. q. 1. judico proba-

biliorem pro foro externo. Nam illa verba sunt vera, etiamsi promittens maneret in cœlibatu. Sic Archdekan in *Theol. tripartit. p. 3. tr. 4. c. 8. n. 6.* impressiois Coloniensis; & ratio est, quia in dubio non est *judicanda* obligatio; cum etiam legi negetur obligatio, *vel absolute, vel tali casu*, quando ejus existentia, vel extensio ambigua est; imò quando non est moraliter certa, ut docet Cardenas in *Crisi Theol. selectar. difficult. ex moral. Theol. dissert. 1. c. 11 n. 198.* ubi ait: *indubitabile esse, ut lex Ecclesiastica obliget, requiri certam notitiam de illius promulgatione Romæ facta, quod aliàs non esset sufficienter intimata; hoc autem à fortiori procedit, si non tantum non sit moraliter certa legis existentia, vel extensio, sed positivè, aut planè negativè dubia.*

77. Circa alias formulas verborum, quibus aliqui censent exprimi promissionem futuri, vel præsentis matrimonii, videri potest Tamburinus *l. 8. de matr. tr. 3. c. 2. §. 3. n. 7.* ubi complures enumerat, tanquam certas, alias tanquam dubias. Hæc: *accipio te in meam*, recipitur in *c. penult. de Spons.* teste Barbof. *ibid. n. 2.* tanquam sufficiens signum consensûs de præsentî. Ista: *providebo tibi, ut Uxori*, dubia est, an significet promissionem matrimonii? cum possit esse ex dilectione solum amicabili; si verò dicitur: *ex nunc, vel semper, aut posthac tenebo te, tractabo te pro Uxore*, juxta Gobat in *Theol. Experiment. tr. 10. n. 51.* certò significat promissionem matrimonii de præsentî. Inter alias verborum formulas ponuntur etiam istæ: *Promitto, quod desponsabo te; 2. te desponsabo; 3. tecum Sponsalia contraham; 4. Volo te ducere, aut, placet tecum contrahere; 5. Volo te habere in Uxorem; 6. mea eris;* & similes plures: sed nec istæ ab omnibus habentur tanquam certæ, etiam in foro externo. Nam prima, & secunda intelligi potest vel de Sponsalibus, vel de matrimonio in futurum celebrando; tertia continet solum promissionem Sponsalium; quarta juxta Sanch. *l. 1. hic d. 18. n. 24.* significat Sponsalia; sed aliis est dubia, an non significet solum propositum? Et ideo Hurtado de Mendoza, *l. 1. matr. difficult. 13. n. 54.* docet, ex illis verbis, secundum se prolaris (nam aliud est, si jam præcessit tractatus de contrahendo

matrimonio) in foro judiciali judicatum iri, *nihil actum esse*; quod etiam intelligendum est de quinta, & sexta.

Si quis puellæ dicat: *contraham tecum* 78. *matrimonium*, Tambur. cit. vult esse certum signum promissionis matrimonii de futuro; Sanchez autem *cit. n. 12.* ait: quòd, licet ea verba non contineant expressè promissionem, tamen ex communissimo usu eam implicitè significant: Tannerus verò *d. 8. q. 1. n. 10.* tenet, significari solum propositum: videtur tamen ex communi usu, ubi promissionem denotat, in iis circumstantiis pro hac supponere. Per hæc verba, *accipio te in Uxorem ex crastino*, seu *in crastinum*; Perez. *d. 4. f. 2.* vult, significari consensum in matrimonium de præsentî, sed suspensum in tempus crastinum, quasi dicat, *ego nunc consentio, ut cras sim Vir tuus*: Sanchez *conferent. cit. n. 29.* rectius dicit, significari solum Sponsalia. Ex his apparet circa verborum formas, quibus aliqui quandoq; contendunt evincere, promissum sibi esse matrimonium, non eundem apud DD. sensum esse; in hoc tamen convenire, & verba, & facta, ea, quæ secundum se non significant promissionem matrimonii, vel de futuro, vel de præsentî (sed ad hoc indifferentia sunt) nihilominus ad eam significandam determinari, vel ex usu recepto apud talem gentem, vel ex circumstantiis præviis, aut comitantibus, in quibus ea dicuntur, & fiunt, ut notat Sanchez *l. 1. d. 18. hic à n. 11.* & alii. Ex hoc etiam colligi potest, quid dicendum in casu, quo verba vel facta sunt ambigua, nec potius significant promissionem, quam propositum. Nam in foro conscientie standum est intentioni ea usurpantis; cum ab hac pendeat vis obligationis voluntaria, cui verba, & signa, non è contra, potius deservire debent, juxta *c. Intelligentia de verb. signif.* si autem de illa non constet, in sensu, qui verisimilior est illius mentis, vel demum in eo, quem solent rectè intelligentibus generare, consideratâ Sponsorum scientiâ, & ætate, accipiendâ sunt, ut dicitur *c. Ex literis, 1. de Sponsal.*

Hanc tamen Juris dispositionem cum 79. *verba sunt obscura juxta communem intelligentiam, accipiendâ esse*, glossa *ibid. V. proposuit*, sic exponit, ut locum habeat, quando uterque contrahentium doctus è per ob-

obscura verba promisit; quo etiam sensu, vult esse intelligendum, quando in c. *Intelligentia de V. S. & L. non aliter ff. de legib.* dicitur: quod non sit recedendum à significatione verborum, nisi cum constet, testatorem aliud voluisse. Non enim ex opinionibus singulorum, sed communi usu, nomina intelligenda sunt, c. *ad audientiam, de Decimis*; & *L. Labeo, ff. de supell. legat.* Cæterum V. *Proposuit*, ibid. docet, secundum canones, si actor tantum dolum adhibet, verba esse intelligenda, prout ea Reus tantum intelligit; si Reus tantum, prout Actor: si uterque, locum esse citatæ dispositioni. Et quoniam promissiones matrimonii non ore tantum, sed etiam per epistolas fieri possunt (ut habetur *L. fin. ff. de Spons.* ibi: in *Sponsalibus: parum refert, per se, & coram, aut per epistolam, aut per alium hoc factum est*) ubi ambigua sunt verba in literis, proportionaliter idem, ac in verbis ore prolatis, tenendum erit. Hinc literæ amatoriæ, quæ subinde ad probanda Sponsalia producuntur, non sunt probationes validæ, cum etiam inter eos, qui de nullo matrimonio cogitant, verbis quandoque affectuosissimis plenæ sint, nisi vel contineant promissionem expressè, vel ejus confessionem, aut relationem ad prius factum de illa ipsa materia tractatum præcedentem. Cum enim ejusmodi literæ ex aliis, quam Sponsalium intentionibus oppidò frequenter inter amantes uterò citroque scribantur, non rectè fundant præsumptionem Sponsalium. Nam præsumptio est conjectura in rebus dubiis, per rerum circumstantias, frequenter evenientibus, ut ait Pereyra cum Communi, in *Elucid. n. 1250.* at frequenter contingit, in ejusmodi amantium literis nihil de Sponsalibus cogitari; ergo conclusis aliis circumstantiis, ex illis literis præcisè, non rectè præsumuntur Sponsalia.

80. Cæterum, non nego per epistolam rectè probari matrimonii promissionem, vel repromissionem. 1. si contineat expressè talem actum, loquendo de epistola ad eum finem, & effectum scriptâ, ut suppleat vices articulati sermonis, quoties ad effectum alicujus actus articulatus sermo non requiritur substantialiter. Hinc talis epistola, à scribente recognita, plenè probat adversus scribentem. Nam propria con-

fessio plenè probat adversus consententem; at recognitio scripturæ evadit illi confessio, postquam ab altero lecta est; tunc enim scribens censetur locutus, moraliter præsentis; quod sufficit, ut extrajudicialis confessio censeatur facta in alterius præsentia. Et hoc procedit, licet in epistola nec dies, nec locus, unde veniat, appositus sit, ut constat ex *l. 34. §. 1. ff. de Pignorib.* ibi: cum convenisse de pignoribus videtur, non ideo obligacionem pignorum cessare, quod dies, & consules additi, vel tabula signata non sint. Ex quo idem præsumitur de loco, cum loci omisso non minuat vim confessionis, & recognitionis. 2. similiter, si prius Sponsalia clandestinè celebrata fuissent per stipulationem, & epistola (quæ in probationem adducitur) se referret ad illum actum præteritum, evaderet eo ipso epistola confessata, & ex eadem (sicut quodcumque aliud negotium) contractus prius factus, rectè probaretur; quod verum est de Sponsalibus, licet epistola, à scribente recognita, careret nomine subscripto, si hoc factum sit (ut communiter fit in literis amatoriis) de industria, vel etiam si ex oblivione tantum. Tunc enim præsumi non potest, id factum animo relinquendi epistolam imperfectam.

§. 5.

De promissione externa, qua contingit aliquo facto.

Inter alia signa, ex quibus non pauci 81. præsumunt promissionem matrimonii, numerantur etiam quædam facta (cujusmodi sunt annulorum datio, & acceptio, missio jocalium; subarrbatio annuli, per quam intelligitur annuli porrectio, vel in digitum immissio;) sed hæc per se loquendo, non sunt signum infallibile matrimonii, vel Sponsalium; quia hæc fieri possunt sine ulla tali intentione, solum in signum amoris, vel etiam gratitudinis &c. sic Castropal. de *Sponsal. d. 1. p. 4. n. 10.* Dixi per se loquendo. Nam si alicubi sit consuetudo, ubi datio annuli habeatur pro signo matrimonii, vel Sponsalium, eâ standum est in foro externo, ubi non constat, vel de contraria intentione, vel defectu veri consensûs, aut ex circumstantiis colligi potest, non dari annulum ex fine Sponsalium;

lium; at si, eam inter aliquos de sponsalibus agitur, ab iisdem annulus detur, & acceptetur; vel manus præcedente tali tractatu ad invicem porrigantur, consensus præsumitur. Hinc, si quis sceminae, consensum conjugalem exprimenti per verba de præfenti, annulum tradiderit, matrimonium censetur contrahere; sic Barbof. in c. penult. de Sponsal. in 6. ex Covar. de Sponsal. p. 2. c. 4. n. 3. nec opus est, ut talis tractatus præcedat inter ipsos Sponsos; sed sufficit, si inter amicos, hujus tractatus conficiis Sponsis, ab iisdem, vel etiam ipsis mittantur arrhæ, annuli, jocalia &c. Nam ex his signis in dato casu consensus præsumitur; ita Castropal cit.

82. Et ideo Gobat. in Theol. experiment. tr. 10 n. 32. censet, si inter Titium & Cajam præcessit aliquis tractatus de futuro matrimonio, & Titius in convivio, vel alia comperatione dicat Cajæ: *propino tibi pro futuro matrimonio*, illaq; respondeat: *proficiat, Deus tibi benedicat, vel poculū etiam bibat*, significari Sponsalia, nisi ex circumstantiis clarè appareat, hoc joco fieri. Et sic intelligendus est Barbof. in c. *Tue nobis. de despons. impub. n. 7.* ex Menochio, & aliis, dicens: *annuli traditionem signum Sponsionis esse, & secuti matrimonii*, nimirum, supposito prævio tractatu. Nam immissio annuli, seu subarrhatio, accepta sine ullis verbis, in multis partibus non significat Sponsalia, nisi quis dicat simul: *do tibi hunc annulum, fasciam &c. in ordine ad matrimonium*; & illa acceptet, nihil contradicendo; hæc enim subarrhatio acceptata operatur consensum, juxta Sanch. cit. n. 22. & Gobat cit. tr. 10 n. 67. Sic etiam dicendum venit de aliis muneribus; probabilius enim est, etiam in judicio, eorum missionem, aut acceptationem, per se non esse ullo modo signum promissionis matrimonialis; sed tunc solum, quando præcedunt, vel comitantur aliqua verba, actiones, aut circumstantiæ, quæ ex communi usu notant consensum, in matrimonium præsens, vel futurum; ut, si præcessit, vel comitetur eam missionem tractatus matrimonii, vel Sponsalium.

83. Inter facta, ex quibus quandoque futuri matrimonii promissionem rectè præsumi, vel non præsumi controversatur, quæstio I. moveri solet etiam de ma-

trimonii impuberum; an nimirum contractus matrimonii, celebratus inter impuberes, vel inter puberem & impuberem, sit sufficiens signum mutus promissionis futuri matrimonii? atque adeo habeat vim Sponsalium? Respondeo affirmativè cum Coninch. d. d. 4. n. 46. uti deciditur in c. fin. de l. *consat. impub.* cujus summam sic exhibet Rubrica: *si quis per verba de præfenti contrahit cum impubere; in quo ætatem non supplet malitia, intelligitur non matrimonium, sed Sponsalia contraxisse*; & c. unico. §. *idem quoq;*, eod. in 6. ibi: *idem quoque, si pubes, vel duo impuberes, non proximi pubertati, & in quibus ætatem malitia non supplebat, per verba contraxerint de præfenti; Sponsalia enim illa, aut juris interpretatione tantum fuerunt Sponsalia de futuro, licet verba, consensus exprimentia de præfenti haberent, & matrimonium contrahere intenderent contrahentes &c.* Et ratio est, quia in tali casu Ecclesia præsumit, quòd taliter contrahentes velint sibi mutuo tradere jus in corpus ad usum matrimonii, eo modo, quo possunt in futurum, si ex aliquo capite de præfenti non possent; adeoque saltem, velle alteri constituere jus ad futuram traditionem. Si autem quæras, an hoc etiam obtineat, si matrimonium contrahant clandestinè? Resp. affirm. ita Sanchez l. 2. d. 21. n. 5. quia licet matrimonia clandestina irrita sint, Sponsalia tamen clandestina valent ex dictis: ergo licet tale matrimonium non valeat in vi matrimonii, habebit saltem vim Sponsalium clandestinorum ob rationem prius datam.

Dices: quando agitur de obligatione 84. contrahenda, si actus non valet eo modo, quo fit, nullatenus etiam valet eo modo, quo fieri potest, ut docet Bartol. in l. 1. §. *si quis ita. n. 5. ff. de verbor. signif.* Nam actus agentium non operantur ultra eorum intentionem. L. non omnis. ff. *si certum petatur.* Et quando agitur de obligationibus imponendis, interpretatio non lata, sed stricta facienda est. Resp. Bartolum aliud non velle, quàm, quòd actus non valeat etiam eo modo, quo aliàs fieri potest, si ratio invaliditatis, propter quam actus non valet eo modo, quo fit, etiam in hoc casu invenitur; at hoc non contingit in præfenti. Nam quando in datu calummatrimonium clandestinè contractum inter impu-

impuberes, vel unum puberem, alterum impuberem, non valet eo modo, quo fit, ratio esse potest vel ex defectu ætatis requisitæ ad matrimonium; vel ex defectu formæ à Tridentino præscriptæ, vi cuius excluditur clandestinitas simpliciter: at ea ætas, aut forma Tridentini pro Sponsalibus non requiritur; secunda pars constat ex dictis: prior constat ex Tit. de despons. impub. ergo.

85. Si quæras. 3. an clandestinum matrimonium, nulliter contractum ex defectu formæ à Trident. præscriptæ, habeat vim Sponsalium. Resp. quòd communior opinio neget apud Sanchez l. 1. de Spons. D. 20. a n. 3. quam sequitur etiam praxis, & recepta consuetudo, ut testatur Castropalaus de Sponsal. D. 1. p. 4. n. 8. rationem dant, quia nullitas matrimonii in dato casu oritur ex defectu for. Verùm, spectato rigore juris, affirmativa non caret sua probabilitate; ita Layman, l. 5. tr. 10. c. 1. Coninch D. 24. d. 4. n. 47. & alii. Nam qui consentit in matrimonium præsens, eo ipso consentit in matrimonium futurum, si quo casu matrimonium præsens haberi non potest; ex hoc enim juxta communem, matrimonium impuberum habet vim Sponsalium per n. 83.

86. Hinc not. 1. verum esse, quòd Trident. reddat omnes inhabiles, ad clandestinè contrahendum, intellige, matrimonium; non Sponsalia. Et ideo contractus clandestinus ex mente Tridentini est nullus, si sit de matrimonio; non, si de Sponsalibus. Not. 2. verum esse, quòd jus resistat clandestino contractui quoad matrimonium; sed non, quoad Sponsalia. Defectus autem formæ ad matrimonium requisitæ non vitiat Sponsalia; cum istis ea forma non sit præscripta. Ex hoc habetur, quid dicendum in casu, quo puberes matrimonium suum clandestinum firmassent juramento. Nam, spectato rigore juris, juramentum teneret; non autem spectatà praxi, ut dictum est.

Nec inferre licet: si matrimonium clandestinè, ac invalidè celebratum, valeat saltem in vim sponsalium, non posset à Tridentino dici, omnino irritum. Et nullum. Sic enim aliquo modo valeret, nempe secundum actum inclusum in priori expresso. Resp. negando sequelam; nam

Tridentinum non intendit aliud, quam tale matrimonium in vi matrimonii esse omnino irritum; quin aliquid disponat circa Sponsalia de futuro in actu expresso inclusa. Hoc enim, & non plus denotant verba: ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, nimirum eo contractu, de quo textus agit: at textus nihil ibidem, agit de sponsalibus, seu actu incluso in expresso; prout etiam suadet ratio decreti adducta pro matrimonii irritatione statuenda; quæ nullatenus tangit Sponsalia de futuro.

Instabis: sicut præsumptio debet cedere veritati clarè cognitæ; sic omnes privati sensus, & interpretationes doctrinales debent cedere auctoritativæ interpretationi, ac declarationi S. Congregationis, habentis à Summis Pontificibus potestatem legitimè interpretandi Tridentinum; at S. Congregatio expressè declaravit, matrimonium contractum cum Testibus, sed sine Parocho, non solum esse nullum, sed nec habere vim sponsalium, adeò, ut contrahentes ad denuò contrahendum compelli non possint, ut videri potest apud Fagnanum in c. de illis, 9. de despons. impub. n. 52. Resp. admitti majorem; si loquatur de interpretatione authentica Sacræ Congregationis cum conditionibus requisitis; non autem secùs, ut pluribus exposuimus lib. 1. decretal. tit. 2. Universim enim loquendo, non habent vim, nisi doctrinalis interpretationis; nec illa generalis concessio, quam passim supponunt Contrarii, factam illis à Summis Pontificibus, ritè probatur, ut loco citato cum pluribus aliis ostendimus. Id porro, quòd de particulari declaratione in hac materia ex Fagnano affertur, facilè solvitur. Concedo enim, non hoc ipso, quòd matrimonium clandestinum invalidè contractum habeat vim Sponsalium de futuro, tales contrahentes ad denuò contrahendum compelli posse. 1. quia possunt mutuo consensu sibi jus remittere. 2. quia potest intervenire justa causa promissum non implendi. 3. quia compulsio fieri deberet per Judicem, cui prius probari deberet clandestinus ille contractus, quoad actum inclusum; id, quòd rarò fieri potest; & propter opinionem contrariam, uno sponso invitato, non expedit.

§. 6.

De Promissione simulata.

87. In hac materia plura sunt, quæ in quæ-
 sitionem veniunt, cum simulatio multipli-
 citer fieri possit, 1. si promittens externè,
 careat animo promittendi; ut, si de con-
 silio verba solùm *materialiter* proferat;
 2. si habet quidem animum externè pro-
 mittendi, sed vel caret animo se obligandi,
 vel positivè nolit se obligare: 3. si pro-
 missio externa fiat etiam animo se obli-
 gandi, sed non exequendi; aut, si fiat per
 verba ambigua, aut cum restrictione, &c.
 Quibus positis, Resp. 1. ex promissione
 externa, facta *animo promittendi, & se
 obligandi*, omnino nasci obligationem
 naturalem, seu obligationem conscientie,
 suppositâ promissarii acceptatione. Talis
 enim promissio acceptata sortitur natu-
 ram pacti legitimi, quod naturaliter ob-
 ligat, ut constat ex dictis; sic Lessius l. 2.
*de Just. c. 40. n. 55. qui n. 52. rectè asserit,
 promittere, non tantum esse, affirmare, se
 daturum, vel facturum; sed ulterius se
 obligare alteri, consequenter jus illi tribuere
 ad exigendum.* Dixi: facta *animo pro-
 mittendi*, hoc est, verè utendi signis, aut
*verbis in significatione formali, quam ha-
 bent*; non autem utendi solùm in signifi-
 catione materiali, seu solùm *ore proferen-
 di*. Nam ex tali promissione externa,
 nullus omnino contractus nasci potest,
 nulla obligatio in foro conscientie; cum
 hæc supponat *consensum* non tantum *oris*,
 sed etiam *cordis*, ut dicitur c. 1. *de Spon-
 sa duorum.* ibi: *fides consensus est, quando
 corde & ore consentit*: ita Sanchez hic l. 1.
 D. 9. n. 3. Et ideo rectè ait Gloss. in c. *lite-
 naturam, de voto, v. proponens, ex L. obliga-
 tionum, ff. de act. & obligat. nemo se obligat,
 nisi qui animum habet se obligandi.*

88. Dixi etiam, *in foro conscientie*. Nam
 si constaret de promissione externâ serio,
 saltem negativè, nimirum sine ullo indici-
 o joci, vel fictionis facta, quantumvis
 verba solùm *materialiter* prolata forent,
 in foro externo cogi posset, ad promissio-
 nem implendam. Quia præsumerentur
 tunc *prolata formaliter*, & eo modo, ac
 sine, quo inter homines fieri solet; nimi-
 rum *verè* promittendi. *Nemo enim exi-
 stimandus est, dixisse, quod mente non agita-
 verit*, ut dicitur l. 7. ff. *de suppellect. legat.*

Nimis enim indignum videtur, quod sua
 quisque voce dilucide protestatus est, id in
 eundem casum infirmare, proprioq; testi-
 monio resistere. L. generaliter. 13. C. de nu-
 merat. pecun. Ex hoc sequitur. 1. pro-
 missionem matrimonii externam, factam
 animo promittendi, & se obligandi, non
 tantùm obligare naturaliter *in vi promissio-
 nis*, sed etiam *in vi Sponsalium*, si acce-
 ptatio ejus fiat à personis habilibus, sup-
 positis aliis requisitis, cum promissione
 reciproca, seu repromissione. Nam sic
 habetur mutua promissio futuri matrimo-
 nii, legitime facta. Sequitur. 2. idem di-
 cendum esse, licet, postquam promissio
 facta est, promittens statuat, promissum
 non implere. Nam obligatio naturalis
 oritur *ex vera promissione per alterum acce-
 ptata*; nec vitiosa intentio, seu animas
 non implendi, aliquid eorum tollit.

Resp. 2. ex promissione externa, facta 89.
 merè privativè, nimirum sine expresso, &
 formali animo se obligandi, quin adfue-
 rit voluntas contraria, nasci obligationem
 naturalem, & (si adit repromissio) etiam
 Sponsalia, si promittens, conscius naturæ
 promissionis, propriè dictæ, secundùm
 eam voluit promittere. Sic enim implici-
 tè voluit, *se obligare, volendo promissio-
 nem, secundùm naturam suam*; implici-
 ta autem promissio vera, externè manife-
 stata, cum alterius repromissione, habe-
 vim obligandi naturaliter, & quidem cele-
 brandi de futuro matrimonii: ex promissio-
 ne autem externa nullam oriri obliga-
 tionem, si promittens nec explicitè, nec
 implicitè, habuit animum se obligandi;
 ut, si vel ignoravit promissionis naturam,
 quatenus est inductiva obligationis; vel
 per errorem iudicavit oppositum. Nam
 sic abest radix obligationis naturalis, quæ
 voluntaria dicitur ex voluntate, quâ quis
 sibi sponte legem privatam constituit, ut
 constabit ex n. seq.

Quæstio est ulterius, an promissio ex- 90.
 terna, facta *animo externè solùm promit-
 tendi*, consequenter *sine animo se obligandi*,
 obliget *ex vi promissionis*? si acceptata
 sit; vel etiam *ex vi Sponsalium*, si conjun-
 cta sit repromissioni? Resp. negativè. Nam
 animus se obligandi est de substantia obli-
 gationis voluntaria; ex n. 87. ergo ubi talis
 animus deficit, deficit obligatio voluntaria;
 quod à fortiori sequitur, si positivè quis
 nolit

nolit se obligare; tunc enim habet actum contra naturam, seu substantiam contractus; talis autem animus æquè vitiat contractum, ac conditio contraria substantia matrimonii, ut const. ex c. *fin. de condit. apposit.* Immeritò autem negat Pontius de matr. l. 12. c. 2. n. 9. voluntatem se non obligandi per voluntariam promissionem externam (licet mendacem) esse contra substantiam matrimonii, vel alterius contractus. Nam sic verba legislativa, sine animo subditos obligandi, à legislatore prolata purè fictè (contra omnem legis naturam) habent vim naturaliter obligandi subditos; quod tamen passim negatur; quia radix, & origo obligationis in lege positiva pendet ab intentione legislatoris, subditis externè manifestatà, & intimatà. 2. Nolle consentire consensu interno ad constituendum alteri jus in suo corpore ad usum conjugalem, est contra substantiam matrimonii (nam juxta Pontium, referendum n. 97. consensus internus est de substantia matrimonii) ergo voluntas, se, aut fidem suam non obligandi alteri, cum quo contrahit matrimonium, est contra substantiam matrimonii. 3. Legislator externè pronuntians verba legislativa, nolens exinde subditos obligari, aut carens tali animo, agit contra substantiam legis; ergo etiam externè pronuntians verba promissiva, nolens exinde fidem suam obligare alteri, agit contra substantiam promissionis. Qui enim verè promittit, promissione suà constituit sibi legem privatam, & obligationem voluntariam.

91. Præter hæc not. 1. Basilium Pontium l. 12. de Sponsal. c. 2. relatà Patris Sanchez doctrinà, quæ supponit, homini posse ab homine fieri promissionem *solà mente*, seu actu merè interno, subjungere: *Patrem Sanchez in hoc deceptum videri*, eò quòd promissio inter homines consistat in verbis, aut signis externis, affirmantibus rem aliquam in futurum faciendam, vel omittendam; & hoc ipsum intimantibus illi, in cujus obsequium, gratiam, vel utilitatem res faciendâ, vel omittendâ est. Verùm nullam invenio rationem, quæ ostendat deceptionem. Nam si Pontius loquitur de locutione, vel promissione inter homines, solum *inadequatè* sumpta, concedo, illam consistere in illis verbis, aut

Tom. II.

signis; sic enim explicat solam *promissionem oris*; si autem de illa *adequatè* sumpta, nimirum *cordis*, & *oris*, omnimodo negatur; sic enim præter promissionem *verbalem*, importat etiam *mentalem*, nimirum animum se obligandi Promissario, & voluntatem eum enuntiandi conformiter menti, in qua est promissio interna. Deinde ibid. ait, Patrem Sanchez l. 1. hic, d. 9. n. 3. *omnimodo falsum supponere*, quòd dari possit promissio, *que sit solius oris, non tantum sine animo se obligandi, sed etiam promittendi*, de quo mentionem fecimus supra. Falsitatem probat hoc argumento: falsum omnino diceret, qui assereret, quòd quis voluntariè possit *ferire externè, sine animo ferendi*; *externè equum tradere, ac pretium oblatum accipere, sine animo equum vendendi*; *verba infamatoria coram multis proferre, sine animo detrahendi*: ergo similiter falsum omnino dicit, qui asserit, quòd quis *Voluntariè possit externè proferre verba promissoria, sine animo promittendi*. Sed notandum, quòd P. Sanchez cit. hanc questionem proponat: *an quis obligetur ex promissione externa, sed simulata*, nimirum quando in promittente deficit animus proferendi verba promissoria *conformiter* objecto, quòd formaliter significant, videlicet in circumstantiis, in quibus habeat animum alteri obligandi fidem suam; hoc enim verba promissoria formaliter significant. Ubi vides, quòd aliud non supponat, quàm *promissionem oris*, seu externam, posse fieri, etiam voluntariè, *sine promissione cordis*; vel, quòd idem est, sine animo promittendi, promissione externâ, *verà formaliter* seu conformi objecto, quòd ea verba significant formaliter; his præmissis.

Ad fundamentum Pontii Resp. si ar. 92. argumentum fiat à percussione externa, ad solam promissionem externam, concedi, nec istam posse fieri *voluntariè sine animo promittendi externè*; ex hoc autem non probari, *promissionem oris*, seu externam, non posse fieri sine animo externè promittendi, *verè formaliter*, seu proferendi verba promissoria solum in circumstantiis, ubi adest in promittente animus, quem verba formaliter significant. Si autem argumentum procedat à puro actu physico *ferendi*, ad promissionem externam,

D 2

non

non purè physicam, & materialiter acceptam; sed prout subest alicui denominationi; v.g. *veri, honesti*, fundantis obligationem &c. manifestum est, argumentum sumi à diversis ad diversa; quod nullum est. Hinc notandum, quando signa externa indifferentia sunt ad recipiendas diversas denominationes morales (v.g. *donationis, legati, venditionis* &c.) non eo ipso, quòd illa etiam voluntariè ponantur, poni animo, vel intentione requisitâ ad ejusmodi denominationem; cum reverà poni possint *fictè*, & mendaciter, deficienter tali animo in ea ponente, quo actus externus constituitur, *in esse donationis, venditionis*; quamvis, si voluntariè ponantur *fictè*, non possint poni, sine animo ponendi *fictè*, quod ex seclarum est. Hinc secluso animo ponendi ea *verè*, sunt donatio, venditio, vocetenus tantum, non ore, & corde.

93. Ex hoc patet, quòd, licèt, qui alteri tradit equum, & externè accipit pecuniam v. g. non possit hoc voluntariè facere sine omni animo faciendi talem actum externum; possit tamen *sine animo vendendi*; quia potest facere traditionem externam, vel animo *donandi vel locandi* &c. item recipere pecuniam, *non ut pretium*, sed velut *donum* reciprocum, vel alio fine &c. Denique cum coram aliis proferre verba *detractoria*, etiam solùm *materialiter*, inducat famam diminutionem apud audientes, nisi loquens det sufficientia signa, quòd loquatur solùm ex mero joco, non seriò, aut purè materialiter (quod non reperitur in aliis actibus, & signis externis, ut ostensum est) ab hoc ad verba promissoria nullum sit argumentum. Hoc ipso enim, quòd quis ponat ea verba, sciens ex illis etiam materialiter tantum prolatis, nasci alienæ famæ diminutionem, hæc illi voluntaria est in causa; ex quo aliud non sequitur, quàm promittenti solùm *fictè*, unde promissarius decipitur, hanc deceptionem similiter esse voluntariam in causa, consequenter fieri non posse, sine animo *decipiendi*, bene tamen sine animo *formaliter promittendi*.

94. Dices 2. cum eod. n. 7. ubi docet, in Sponsalibus sufficere *consensum fictum*, seu promissionem externam sine animo se obligandi. Nam hoc ipso, inquit, quòd

quis externam promissionem faciat, & promissario intimet, cum hujus acceptatione, nascitur obligatio præstandi promissum, non tantum si vera est, ut per se patet; sed etiam si falsa, & mendax; quod sic probat; hoc ipso, quòd quis proferat verba promissionis, quæ scit esse, promissionis, illi, cui insinuantur, intimata, naturali jure tenetur ad servandam veritatem; cum jure naturali promissio debeat esse vera; ita ille; sed,

Resp. Negando, nasci (etiam naturali jure) ullam obligationem præstandi promissum (secluso damno, injuriâ, vel Scandalò) promissione mendaci & fictâ. Hinc *veracitas* (virtus nimirum loquendi conformiter menti) postquam mendaci sermone læsa est, non imponit ex hoc obligationem, *propositionem vocalem reddendi veram*; *fidelitas* autem (nimirum virtus præstandi facta conformia promissis) non obligat, nisi ex suppositione voluntatis nostræ liberæ, quâ velimus alteri constituere jus exigendi, cujus debitum sibi quisque statuit suâ lege privatâ, ut constat in votis, juramentis &c. at in casu posito nihil horum intervenit; ergo nullam obligationem præstandi promissum, suppositâ promissione mendaci, jus naturale, vel vi veracitatis, vel fidelitatis, taliter promittenti imponit.

Dicendum igitur; contra cit. Pontium l. 2. matr. c. 4. per fictam traditionem rei, & acceptationem pecuniæ, (atque adeò venditionem merè fictam) in foro conscientie, nullam nasci obligationem, secluso alio damno, injuriâ, vel scandalò; licet fictus venditor nullo signo manifestet suam fictionem. Idem est de aliis contractibus, & obligationibus voluntariis. Ratio est, quia nulla lex etiam privata, obligat, sine voluntate legislatoris, quâ velit obligatum eum, cui talem legem imponit. Dixi: *in foro conscientie*. Nam *in foro externo* præsumitur venditionem *verè*, non *fictè* celebrare, nimirum prout jure humani commercii, & socialis vitæ fieri debet.

Dicendum. 2. contra eundem n. 8. 97. omnino negandum esse, induci obligationem *in vi contractus* in eo, qui sciens naturam contractus signa illius externa liberè (*sed mendaciter & fictè*) profert. Ratio est eadem, quæ priorum. Hinc nega-

negatur, quòd, sciens naturam contractùs, non possit simul habere has duas voluntates, quarum unà velit verba promissoria proferre exterius; alterà, quã nolit se per ejusmodi prolationem obligare. Hoc enim est in omni promissione mendaci, ut evidens est consideranti. Et ideo ipse Pontius n. 13. expressè concedit, ad matrimonium requiri, quòd adsit consensus internus. Unde non rectè supponit, quòd natura contractùs ut sic, sita sit in solo consensu externo, voluntariè dato. Cum enim externus contractus, ut sic, dividatur in verum, & fictum, seu mendacem, evidens est, consensum externum, etiam liberè datum, esse posse, quin in mente contrahentis sit, quòd externè significat; aliàs enim non foret mendax. Quare, ut jam dictum est, universaliter notandum, quòd fidelitas nullum obliget ad præstandum, quòd mendaciter promissum est, seu quòd promissum est solum fictè, ac sine animo se obligandi seclusis aliis titulis. Hinc meritò negatur (quòd supponit Pontius l. 12. c. 2. n. 10. tanquam universaliter verum) quòd voluntariè posità promissione, vel contractu externo, etiam ficto, & mendaci, naturali jure sequatur obligatio; consequenter volentem illa signa, eo ipso virtualiter velle se obligare. Nam hoc fallit, ubi signa externa falsò significant, ad quòd significandum instituta sunt.

98. Dices cum eod. l. 2. c. 4. n. 8. Qui novit naturam contractùs, & scit ex illis signis nasci obligationem inter homines, eo ipso, quòd voluit proferre illa signa, voluit virtualiter se obligare. Resp. si loquitur de illo, qui verè novit naturam contractùs, hoc ipso supponi, quòd noverit ex signis falsis, & mendaciter prolatis, nullam seclusis aliis titulis (v. g. damni) obligationem nasci; secùs, si novit, hoc est, per errorem putavit, etiam ex mendaci promissione, nasci obligationem. Quare sub data dist. N. conseq. Hæc enim longè inter se differunt: jus naturale obligat ad promissum implendum, quando verè promittitur; & obligat etiam, quando fictè promittitur: nam primum est verum; secundum, falsum; quia nullum jus naturæ obligat ad servandam legem, quã legislator nolit aliquem obligari, quòd tamen fieret, si stare, quòd vult Pontius. Nam

sine animo obligandi externa signa non sunt lex, nisi cum addito diminuentè, nimirum lex merè vocalis, materialis &c.

Aliud etiam est, quòd jus obligationis voluntariæ pendeat à jure naturali, positò voluntariè solo actu externo sine animo, quem significant talia signa; aliud, quòd positris signis externis, cum tali animo & consensu interno. Primum falsum est ex ratione in priori numero; secundum autem verum; ex quo fit, eam vim non haberi à solo jure naturali, sed ab hoc, & voluntate nostrà. Et hoc sensu dicimus obligationes voluntarias pendere à voluntate se obligantis.

Dicendum. 3. contra eund. l. 12. c. 2. n. 11. promissionem fictam non confirmari juramento, hoc est, non acquirere vim obligandi ex vi promissionis, seu justitiæ, licet accessione juramenti vestiatur. Nam in tali casu accessorium sequitur principale: at in dato casu principale (nimirum externa, sed mendax promissio voluntariè posità) nullam parit obligationem, ut dictum est n. 4. Accedit, quòd juramentum non possit dare vim obligandi, nisi ex vi religionis, si verum est; nullam autem, si sit merè fictum; ita Sanchez l. 1. d. 9. n. 9.

Hinc immeritò dixit citatus Pontius, quòd rursus labatur P. Sanchez, dum ibi supponit, ut certum, si desit animus jurandi, nullam esse obligationem juramenti. Est enim reverà certum, tali casu tam parum esse verum juramentum sine animo verè jurandi, seu DEUM in testem, & quasi fidejussorem vocandi; quàm parum est verum matrimonium carnale sine animo, seu consensu interno, tradendi alteri jus sui corporis ad usum conjugalem; vel professio religiosa sine animo, & consensu interno sequendi ex voti obligatione consilia Evangelica in Religione; at in hoc casu contractus matrimonii merè externus, & fictus, nullam parit obligationem sine interno consensu; ergo nec juramentum. Et ideo S. Thom. in 3. dist. 39. q. 1. a. 3. expressè docuit: juramentum, ex ipsa juramenti, ut juramentum est, ratione, non obligare, nisi ex jurantis intentione.

Nec obstat, quòd ait Isidorus, relatus in c. quacumq; 22. q. 5. dicens: quacumque arte verborum quis juret, DEUS tamen, qui conscientia testis est, ita hoc accipit, sicut ille,

cui juratur, intelligit. Nam huic opponitur. 1. D. Thomas jam cit. secundò, Greg. l. 26. moral. c. 7. relatus in c. Humana, ead. caus. & quest. dicens: *humana aures talia verba nostra judicant, qualia foris sonant: DEUS autem, qualia ex internis proferuntur.* Unde Isidorus intelligendus venit, *de juramento solum vero*, sed sine animo implendi, *non autem ficto, & mendaci.* Nec juvat dicere, S. Thomam loqui solum de casu, quo quis loquitur *per verba amphibologica*; & dubitatur, an verba sumi debeant in sensu jurantis? an secundum mentem audientis? si enim ad obligationem non foret necessaria mens (consequenter interna voluntas) jurantis, frustra definiret S. Thomas in dato casu, *standum esse jurantis intentioni, seu menti.*

103. Dicendum 4. contra eund. n. 12. Patrem Sanchez non esse in hoc deceptum, sed omnino verum dixisse, quando cit. d. 9. n. 5. dixit: *posse aliquem ita contrahere sponsalia, ut ad solum veniale obligetur.* Nam actus agentium non operantur ultra eorum intentionem, L. non omnis ff. de reb. credit: & jus naturale, nec in gravi materia, obligat ex justitia ad præstandum aliter *promissum liberè*, quàm qualiter à promittente cum promissario conventum est. Contractus enim, in foro animæ, legem habent à contrahentium consensu. Nam nec lex naturalis, nec divina obligat circa rem spontaneam, nisi supposità voluntate hominis sibi obligationem imponentis, ut tenet propè communis cum Henric. l. 12. de matr. c. 13. n. 2. cum omnis obligatio spontanea sit ex lege privata sibi spontè constitutà.

104. Dicendum 5. contra eund. n. 13. etiam si quis certus sit, se externam promissionem præstitisse, si tamen dubitet, an habuerit animum se obligandi, non teneri ad præstandum promissum, si dubium vinci non possit. Nam sic adest dubium de existentia legis, sibi voluntariè imposita, quæ non stat sine voluntate se obligandi per ralem legem; at in tali dubio lex non obligat; cum obliget solum ex suppositione, quæ dubia est. Hinc quando P. Sanchez cit. n. 13. docet, *in hoc dubio teneri*, videtur id sentire, quantum est ex præsumptione, ac pro foro externo.

105. Neque dicas: in dato casu promissio externa est in certa possessione contra liber-

tatem voluntatis; non è contra; ergo pro illa judicandum est. Nam Resp. licet certum sit, quòd *promissio externè facta sit*, & pro hoc militet certitudo possessionis contra promittentem in foro externo; quia tamen non habetur certitudo de *interna promissione*, sed mera dubitatio, libertatem voluntatis non posse à possessione immunitatis ab obligatione, inde nata, deici, quamdiu stat ea dubitatio; nam promissio externa sine interna, non habet vim obligandi, ut tenet ipse P. Sanchez sæpe cit. licet in externo foro ægrè voluntas se defenditur sit contra præsumptionem, quòd *non promiserit fictè*, nisi aliis adminiculis juvetur.

§. 7.

An, & qualiter externa, sed dolosa promissio, promittentem obliget?

Resp. eum, qui sponsalibus externè 106. promissis Virginem decepti, & corrumpit, non teneri promissum implere, nisi ratione damni, si promissio fuit ficta; ita Sanch. l. 1. d. 10. n. 3. nam in tali casu (secluso nimirum damno) non est ulla radix obligationis, seu legis, eum ad præstandum promissum obligantis, ut const. ex dictis. Dixi, *non teneri, nisi ratione damni*; alia enim quæstio est, an ficta promissio, *ratione fraudis, & injuriæ illatæ*, promittentem obliget ad standum promissis? pro cuius resolut: nota, dupliciter fieri posse hanc promissionem *dolosam*. 1. *gratis*, quin ex hoc promissario damnum aliquod nascatur; & sic nec in vi promissionis, nec in vi sponsalium, licet repromissioni conjuncta foret, promittentem obligat ad implendum promissum, ut dictum est. 2. *cum alterius onere*, ut, si quis fictè matrimonium promittat puellæ sub hac simul conditione, *si fecerit usum sui corporis*, & hac spe matrimonii promissi onus præstet? in hac quæstione non est dubium, quòd injuria, & damnum puellæ illatum, compensari debeat à simulato promissore, sic urgente justitiâ commutativâ, ut tenet communis, saltem tunc, quando puella non poterat ex ullo indicio colligere, latere fraudè, & meram fictionem. Nam, qui injustè damnificat proximum, ex justitia tenetur reparare damnum; sed qui dolo, & matrimonii

monii facta spe inducit puellam ad iacturam pudicitia; ac ea, quae inde consequuntur, injuste damnificat illam; ergo ex iustitia tenetur reparare damnum, nimirum vel ducendo, vel dotando.

107. Si queras, an esto damnum ex ficta matrimonii promissione illatum, defloratae compensari possit alio modo, quam ducendo, nihilominus ex iustitia deflorator in eo casu determinate obligetur eam ducere? Resp. Caltropalaum D. 1. de Sponsal. p. 2. n. 3. affirmare hoc secundum; sed D. Antoninum p. 3. t. 1. c. 19. & alios velle, satis fieri ducendo eam, vel competenter dotando. Resp. fictum illum promissorem in dato casu satisfacere, defloratam ducendo, vel dotando, quin vi damni, vel iniuriae illatae, obligatus maneat determinate ad eam ducendam, nisi non possit alio modo damnum illatum rescire. Nam ad matrimonium determinate illum non obligat promissio, nec damnum ex deceptione natum. Non promissio; nam haec ponitur mere ficta, & nulla: non damnum; nam hoc plus non exigit, quam eius compensationem; at illud, non ducendo tantum, sed & competenter dotando illam, compensari potest, ut supponit casus, ergo.

108. Dices I. iustitia commutativa obligat, praesertim in contractibus onerosis, non tantum ad aequivalens, sed etiam ad idem in specie reddendum, quod ex iustitia debitum est, si hoc reddi possit in specie; sic qui promissit, se daturum centum Cajo, si Romam iverit, tenebitur implere promissum, esto ficte promiserit, si Cajo Romanum iter peregit; sed in dato casu vera promissio, ex iustitia debita est, ut constat in omnibus contractibus, in quibus intervenit do, ut des; vel facio, ut facias; & talis promissio vera reddi potest etiam eam ducendo; ergo talis deceptor non satisficit solum competenter dotando illam, sed verè promittendo, consequenter ducendo, ita Sanchez. l. 1. hic D. 10. n. 3. constat hoc etiam ex c. 1. de adul. & stupr. ubi dicitur: si seduxerit quis Virginem nondum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem.

109. Resp. quod iustitia commutativa, etiam in contractibus onerosis, qui nulliter initi sunt ex defectu veri consensûs, non obliget ad plus in foro conscientiae, quam

ad reparandum damnum decepto illatum in casu injustae actionis. Tunc autem petit tale damnum reparari per aliquid in specie, quando vel de illo in specie conventum est, conventionem veram, & validam; vel quando illud prius fuit sub dominio, seu reali jure datum passum, & res adhuc extat. Nam his seclusis deficit radix obligationis ad hoc in specie; & satisficit, reddendo aequale, seu aequivalens. Quare negatur, quod Cajo (postquam spe centum sibi fictè promissorum, conditionem adimplevit) promissor non satisficiat redditione tanti, quanti valet labor itineris Romani, aut damnum illi exinde secutum, licet non sit idem in specie. Nam quod fur equi non satisficiat reddendo pretium, loco equi adhuc extantis, est, quia hic equus in specie, adhuc extans, prius suberat reali jure per furtum laeso; quod titulo contra quemcunque possessorem habet actionem realem, equum vindicandi.

Ad c. 1. de adulteriis Resp. illa verba, dotabit, & habebit uxorem, ab ipso legislatore in c. immediate sequenti, sufficienter explicari sumendo particulam copulativam &, pro disjunctiva vel, ut fasè apud Barbofam videri potest in cit. c. à n. 7. Illud tamen hic specialiter notandum venit, quod in casu, quo deceptor defloratâ dotare potius, quam ducere voluerit, dos ei constitui debeat juxta facultates illius, & dignitatem defloratae, ut not. gloss. in cit. c. 1. Verb. juxta modum: accedit, quod cit. c. 1. non loquatur de casu fictae promissionis, sed seductionis, quae non fit unice promissione fictâ, sed etiam verâ, sed sine animo exequendi promissum, vel aliis modis, qui innumeri sunt, ut ex se patet. Dixi I. in foro conscientiae. Nam in foro externo illa conventio non praesumitur ficta, sed vera; consequenter nisi promittens clarè doceat, promissionem illam, seu conventionem fuisse mere verbalem, condemnabitur ad praestandum in specie, super quo in specie conventum est, si praestari possit.

Eorum porrò sententiam, qui docent, III. fictum promissorem in casu Virginis, spe matrimonii defloratae, teneri determinate ad matrimonium, limitat I. P. Sanchez cit. à n. 4. ut non procedat, quando deflorata ex circumstantiis facile scire, aut merito credere poterat, promissionem esse fictam, & deceptoriam; quia tunc sibi debet

debet imputare; & fraudi voluntariè consensisse videtur. Inter circumstantias, ex quibus id meritò credere poterat, num. 1. si sint genere pares, sed divitius, & opibus impares. 2. si vir in conditione notabiliter excedat mulierem, quæ hunc excessum novit; ut si fæmina sit rustici, aut fabri filia, & novit Virum esse filium Comitis. Tantum porrò, & tam notabilem excessum seu disparitatem (etsi sufficientem agnoscat P. Sanchez cit.) non requiri necessariò, sed multò minorem sufficere, docet n. 5. ubi notat, quantitatem hanc arbitrio prudenti relinqui. Hanc limitationem procedere vult etiam in casu, quo deceptor matrimonium ficto juramento mendaciter promississet. Nam in dato casu nec vi promissionis ex n. 90. nec vi talis juramenti ex n. 100. nec demum, juxta nos in n. 107. vi damni teneretur determinatè ad matrimonium, si damnum competente dote posset, & vellet compensare. Limitat 2. ut non procedat, si ex tali matrimonio magnum scandalum, aut malus exitus prudenter timeatur: ratio primi est, quia, quod sine scandalo fieri nequit, peccatum est, ad quod non datur obligatio; ratio secundi est, quia prudens metus mali exitus in casu matrimonii ab uno invitè contracti, regulariter trahit prudens periculum plurimum exinde peccatorum. Limitat 3. ut non procedat, quando fictus promissor à muliere fingente, vel dicente, se Virginem, deceptus, corruptam reperit. Nam in delictis datur compensatio, modò damnum ex uno non sit minus damno ex parte alterius. Limitat 4. ut non procedat in dato casu, licet mulier non decipiat, sed fictus promissor errore suo deceptus sit, quo Virginem putans, corruptam reperit. Nam hæc est justa causa dissolvendi sponsalia. Unde licet verum esset, quòd fictus promissor, spe matrimonii fictè promissi, defloratam ducere teneretur, nec satisfaceret dotando; hæc tamen obligatio ad eam determinatè ducendam potius, quàm dotandam cessat, quando supervenit causa, propter quam sponsalia, etiam vera, justè solvi possunt: de quibus dicemus in seqq.

III2. Dices: ergo licet in tali casu non teneatur eam ducere (cùm justè possit rescindere sponsalia, etiam si promissio vera fuisset) tamen, si (postquam advertit, cor-

ruptam esse, & non Virginem) perrexit; & absolvit copulam, tenebitur pro sibi concessa copula; quia sic promissionem suam confirmavit, & à conditione (si es Virgo) recessit, ut colligitur ex c. Per tuas. 6. de condit. apposit. ibi: cùm liquidò constet, quòd post contracta sponsalia carnalis est inter eos copula subsecuta, pro matrimonio est pronuntiandum, quia videtur à conditione apposita recessisse; quod apertius intelligitur ibid: ex Gloss. V. presumendum. Resp. N. i. latum. Nam in c. Per tuas, eo solam casu, ex copula post promissionem matrimonii secuta, præsumitur recessus à conditione apposita, quando præcesserunt copulam vera sponsalia; at in dato casu non præcessit vera promissio, aut vera sponsalia; Ergo. Deinde justitia non obligat ad restituendum plus, quàm damnum æstimeretur; ut docet ipse P. Sanchez l. i. hic D. 10. n. 21. sed damnum Virginitatis, etiam per dolum ablata, non æstimatur tanti, ac: Virum notabiliter digniorem, eam feminam ducere; ergo nullà ratione tenetur. Ex hoc enim rectè sequitur, in casu, de quo n. 107. deceptorem nullo titulo teneri ad matrimonium determinatè. Nam hoc nec exigit promissio, nec damnum. Non illa, utpote nulla; non damnum, quia matrimonium cum tali muliere pluris est, quàm tale damnum; Ergo.

Si quæras ulterius, an licet deflorator III3. deceptam in præmissio casu non teneatur ducere, tamen ei teneatur satisfacere pro usu corporis dolo obtenti? Et primo in casu, quo mulier ex magna inter ipsam, & promittentem disparitate, vel aliis ficti consensibus indiciis, à promittente datis, facile potuit dolum præsumere. 2. si mulier illam disparitatem ignoravit, vel, licet sciverit, adeò tamè à promittente assecurata est, (sed mero dolo) ut non potuerit timere dolum, sed judicio, etiam prudentium, securam videretur? Ad 1. aliqui affirmant, absolutè teneri ad id, quod ei præstare deberet, qui ab ea vi extorsit usum corporis; quia dolo defloravit, & sic injuriam deceptæ fecit. Sic Navarr. in summa latina c. 22. n. 76. alii censent teneri, non tamen ad tantum; sed id solùm, quod prudentis arbitrio definitum fuerit. ita Soto in 4. dist. 27. q. 1. a. 3. & alii: sed probabilius est, ad nihil in hoc casu teneri, quia pro tali casu,

ARTICULUS III.

De habilitate contrahentium
Sponsalia.

Generaliter loquendo illi soli censentur habiles, ad contrahenda Sponsalia, inter quos aliquando consistere potest matrimonium licite, ac valide contractum, modo tunc capaces sint dare consensum mutuuum, prout requiritur ad legitimam futuri matrimonii promissionem. Cum enim Sponsalia sint mutua promissio matrimonii *in futurum ineundi*, intelligi debet de matrimonio ineundo licite, & valide. Nam promissio rei illicitæ, etiam jurata, non valet; & cum substantialiter requirant consensum, mutuuum, deliberatum, liberum, externo signo manifestatum, cum animo se obligandi, fieri potest, quod (esto in futurum ad hæc capaces fieri possint) tamen invalide contrahant, dum hæc facultate carent. Dupliciter autem fieri potest, aliquos esse inhabiles ad ineunda Sponsalia de futuro 1. ratione impedimenti, quo laborant perpetui; 2. ex defectu ætatis, ad hoc requisitæ. Nam, si impedimentum sit dirimens, & perpetuum, nec humano jure tollibile, nunquam celebrare poterunt matrimonium licite, ac valide; si tantum impediens, nunquam licite: si autem sit defectus ætatis jure requisitæ, inhabiles tunc erunt naturæ, vel lege, ut dicemus infra; sed solum temporaliter, dum durat talis defectus.

Dixi, *si impedimentum sit dirimens, & perpetuum, nec humano jure tollibile*, ut, si matrimonium dirimat, vel jure naturali, vel divino positivo (si enim sit juris humani, & in eo dispensare solet Papa ex causis legitimis) valida erunt Sponsalia à sic impeditis contracta, sub conditione, si Pontifex dispensaverit, ut dicemus infra. Nam promissio matrimonii celebrandi pro tempore, quo non erit impedimentum (quando ex iusta causa removeri solet, ab eò, qui potest) nec est promissio rei illicitæ, nec sub impossibili conditione, ut constat ex L. non solet 10. ff. de bis, qui notantur infamia, junct. gloss. V. non solet. Et ideo dixi 2. si impedimentum sit perpetuum. Nam, si sit solum temporaneum (modo reliqua non

E

dca.

casu, quo mulier prudenter potuit, ac debuit advertere dolum, & non advertit: merito præsumitur, liberè consensisse, nec injuriam passâ; ex quo patet ad rationem in contrarium, maxime cum dato casu supponatur, nihil coactionis, ad concedendum alteri usum corporis, adfuisse.

114. Ad 2. affirmant aliqui, teneri defloratorem, non quidem ducendo, sed alio modo compensare usum corporis defloratæ per dolosam promissionem inductæ; ita Sylvester. V. Matrimonium 4. q. 8. & alii, quod verum judico, quoad obligationem præstandi estimationem damni, si mulierem ipse notabiliter excedat, sive hæc excessum ignoraverit, sive prudenter cogitare potuerit, non latere dolum; ratio est, quia adhuc injustè illam in duxit in Virginitatis jacturam, mulieri damnosam, qualiter teneretur, qui eam vi defloravit. Nam hujus damni reparationem justitia stricta petit. Injustum autem est, alterum dolo inducere in damnum, & restitutioni obnoxium secluso titulo à dolo excusante. Nec obstat, quod prudenter cogitare potuit, latere dolum. Nam etiam hoc stante, dolo est causa spei, & hæc damni, ex dolo, injustè, fallaciterque posito; inducitur.

115. Si demum quæras, an factus Promissor teneatur in Uxorem ducere corruptam, vel estimationem usus corporis sibi concessi, ad copulam, sub spe matrimonii, quando sciebat esse corruptam? Resp. non teneri determinatè ad eam ducendam; sed solum ad estimationem, quam habet usus talis corporis dolo obtenti, si ex hoc mulieri damnum secutum est, ratio 1. partis est ex n. 114. in fine: ratio secundæ partis est, quod justitia stricta obliget ad reparationem damni injustè illati: dixi: *si damnum secutum est*: nam aliàs justitia, seu jus alienum non est læsum in re, sed solum in affectu, & intentione, quæ injustitia, affectiva solum, non parit obligationem restitutionis; probabilius tamen est, eum teneri quoque satisfacere pro usu corporis sibi concessi, si super hoc conventum sit, etiam secluso alio damno; non quidem ex vi promissionis factæ; quæ nulla est: sed ex vi fraudis, seu fraudulentæ promissionis, cum justitia naturalis exigat, acceptum dolo, esse reddendum, vel æqualiter, aut formaliter.

Tom. IV.